

KÜTÜPHANE İSTATİSTİKLERİNİN ÖLÇÜNLEŞTİRİLMESİ

F. SEVİNÇ GENÇ

Hacettepe Üniversitesi
Mezuniyet Sonrası Eğitimi Fakültesi
Yönetmeliği'nin
Kütüphanecilik Bilim Dalı İçin Öngördüğü
BİLİM NİZAMLIĞI TEZİ
olarak hazırlanmıştır.

A N K A R A
Temmuz, 1982

"MESEF Dekanlığına,

İşbu çalışma jürimiz tarafından Kütüphanecilik bilim dalında
BİLİM UZMANLIĞI TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan

Prof. Dr. İlhan Kum

Üye

Doç. Dr. Nilüfer Tuncer

Üye

Dr. İrfan Çakın

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım. / / 198.

Dekan

SUNUŞ

Birçok sorunları olan Türk kütüphaneciliğinin, bu sorunların çözümlenmesi ve gelişmesi için tanınan konması ve geleceğe yönelik tasarımların hazırlanması zorunludur. Bu da sayısal verileri gerektirir. Sayısal verilerin sağlanması sağlıklı ve amacına yönelik istatistik çalışmaları ile olasıdır. Günümüzde birçok kütüphanede uygulanıyor olmasına karşın, amacına ulaşamaması nedeniyle kütüphane istatistikleri konusunu incelememin yararlı olacağı kanısındayım.

Çalışmam sırasında, başta tezimin yönetilmesinde uyarı ve düşünceleri yol gösteren Hacettepe Üniversitesi Sosyal ve İdari Bilimler Fakültesi Kütüphanecilik Bölümü öğretim üyesi Sayın, Dr. İrfan Çakın'a ve Kütüphanecilik Bölümü'nün diğer öğretim üyelerine, soruşturmayı yanıtlayan değerli kütüphane yöneticilerine, çalışmam sırasında yardım ve desteklerinden dolayı O. Üstün Yıldırım, Hülya Yollagül, Erdoğan Gazioglu ve diğer tüm dostlara burada teşekkür etmek isterim. Sağolsunlar.

F. Sevinç Genç

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖNSÖZ	IV
İÇİNDEKİLER	V
EKLER DİZİNİ	VI
I. GİRİŞ	1
Konunun önemi	2
Amaç	6
Yöntem	7
Kapsam	8
Terminoloji	9
Kaynaklar	10
II. KÜTÜPHANE İSTATİSTİKLERİ	13
Tarihçe	13
İstatistik konuları	19
III. TÜRKİYE'DE KÜTÜPHANE İSTATİSTİKLERİ	23
Tarihçe	24
İstatistik konuları ve uygulama	27
IV. TÜRKİYE KÜTÜPHANELERİNDE TUTULAN İSTATİSTİKLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ	45
V. SONUÇ VE ÖNERİLER	59
EKLER	69
KAYNAKÇA	78
ÖZET	82
ENGLISH ABSTRACT	85

EKLER DİZİNİ

	Sayfa
I. Soruşturma soruları.....	70
II. Uluslararası kitaplık istatistikleri.....	72

BÖLÜM I. GİRİŞ

Konunun önemi, Amaç, Yöntem, Kapsam,
Terminoloji, Kaynaklar

KONUNUN ÖNEMİ:

Günümüzde hemen her konuda sayısal bilgilere gerek duyulmaktadır. Bunun en büyük nedeni, sayıların olayları somutlaştırarak anlam kolaylığı sağlamasıdır. Kütüphanecilikte de sayısal verilerin önemi büyüktür. Bu önem, kütüphane istatistiklerinin hazırlanması ve geliştirilmesine neden olmuştur.

Gerek ülkemizde, gerekse dünyada kütüphaneler, kütüphane istatistikleri adı altında çeşitli istatistikler tutmaktadır. Örneğin, gelir-gider istatistikleri, ödünç verme istatistikleri, görevli istatistikleri gibi. Bu adlar altında çok özel konulara değin indirgendiği görülen istatistiklerin, kütüphane hizmetlerinin planlanmasında ve geliştirilmesinde oldukça özel bir anlamının ve öneminin olduğunu söylenebilir. İstatistikler bu günün bir yansıması olduğu denli geleceğinde temelini oluşturmaktadır. Çünkü kütüphanelerin gelişmesi istatistiklerden edinilen verilere, onların ortaya çıkarttığı gereksinimlere göre tasarlanmaktadır.

Kütüphane istatistikleri; öteden beri kullanıcılarının kaynaklara ulaşımını sağlayacak bibliyografik denetim araçlarının hazırlanması, çeşitli yollarla oluşturulan dermeden ve bu dermenin bakımından sorumlu olmaları, geçmiş yılın bütçesini hesaplayarak gelecek yılın bütçesini hazırlamak gibi nedenlerle kütüphanelerde tutulan kayıtların, gittikçe artan ve çeşitlenen gereksinimler sonucu gelişmiş ve daha işlevselleşmiş biçimindedir. 1/ Kütüphane yönetimi çalışmalarının geliştirilmesinde kütüphane istatistiklerine gerek duyar. Kütüphane istatistikleri kütüphanelerin çalışmalarını, çalışanları ve bütçesine ilişkin sayısal bilgileri tüm kütüphanelere verilen benzer terim ve anlamların doğru kullanımıyla gösteren nice semboller olarak tanımlanmaktadır. 2/ Kısaca kütüphane istatistikleri kütüphanelere ilişkin sayısal verileridir.

Kütüphanelerin varlığının kanıtlanması ve sağlıklı gelişimi anlamalı ve yansız verilerin sağlanması ile olasıdır. Burada değinilen kanıt

Kütüphane istatistikleridir. Kütüphane istatistiklerinin başlıca amacı, olaylar ve gerçeklere ilişkin yada gözlenebilen olayların evrimi için sayısal veri sağlamaktır. Bu anlamda istatistikler yönetsel işlevlerde ve karar alma sürecinde önemli bir öğedir. İstatistikler devingen (dinamik) yönetim, gelişme ve planlamada hazırlık araçlarıdır. İstatistiklerin güvenilir ve geçerli olması için açıkça tanımlanabilir ve kıyaslanabilir veriler gerekmektedir. 3/

Kütüphane istatistiklerinden, birçok çalışma alanında yararlanılmaktadır. Bunlar:

-Planlama: Yakın geçmişte toplumsal kurumların işletimsel araç ve gereçlerini tanımlamada, çağdaş yöntemlerden birisi de uluslararası, ulusal ve bölgesel gelişimler için yeterli ölçütlere sahip olmalarıdır. Bu ölçütler olmaksızın en küçük düzeyde bile ussal bir yönetim planlaması yapmak ve olumlu sonuçlar almak olanaksızdır. Uluslararası, ulusal ve bölgesel düzeyde yapılacak planlama, düzenli ve sürekli tutulmuş sayısal verileri gerektirmektedir. Son zamanlarda kütüphane planlamasına ilişkin yazında önemle belirtilen konu, istatistik verilerine olan gereksinime ilişkindir. Bir plan taslağı hazırlandığında çeşitli düzeyde incelenen kütüphane ve çalışmalarının bu günkü durumunun ve yapısının yer aldığı aşamada güvenilir istatistiksel veriler gerekmektedir. 4/

Kütüphaneler geleceğe yönelik en azından gelecek yıla ilişkin tasarımlarını yapabilmek için eldeki olanakları ve gelişmelerini değerlendirerek, gelecekteki gelişmelerini bu değerlendirmelere dayandırmak zorundadır. Bunlar da kuşkusuz kütüphanelerde tutulan istatistikler ve bunların gösterdiği gelişmeler olacaktır.

Planlama için gereken gerçek durumun tanımı istatistiksel verilerden sağlanmaktadır. İstatistik ve ekonomik gözlemlerin olmayışı, planlamada başlangıcın yapılmasını engellemektedir. 5/ Salt kütüphaneler değil, tüm toplumsal kurumlarda istatistiksel veriler olmaksızın geleceğe yönelik planlar yapmak olanaksızdır. Bir plan taslağının sunumunda eli-

venilir sayısal verilerin yokluğu, çeşitli düzeylerdeki kütüphane çalışmalarının bu günkü durumu, yapısı ve doğasının yer aldığı planlama aşamasının olmayışı anlamındadır. Gelişmekte olan ülkelerde eğitim planlaması uygulamalarının yer aldığı eğitimsel istatistiklerin işlevleri sürekli tanımlanmalıdır. İstatistiksel ve ekonomik çözümlenmelerin yokluğu planlamada bir başlangıcın, tanının konmasını engellemektedir. Bu da sorunun çözümlenmesini ya da gelişmeyi durdurur.

-İşbirliği: Kütüphanelerarası işbirliğinde istatistiksel veriler, kütüphanelerin kaynaklarını ve olanaklarını belirtmesi, işbirliği planlamasını yönlendirmesi açısından oldukça önemlidir. Yine bu veriler kütüphanelerin işbirliğine katılımını ve güvenini sağlamaktadır. 6/

-Bütçe: Bütçe çalışmaları için sayısal veriler oldukça gereklidir. Kütüphanelerin parasal gereksinimlerinin sağlanması, giderlerin tanımlanarak gerekli kaynakların bulunmasında ve bir önceki yılın giderlerini tanımlayarak gelecek yılın bütçesinin hazırlanmasında istatistiklere başvurulmaktadır.

-Yasama: Kütüphanelere ilişkin yasalar konulmasında, kararlar alınmasında istatistik verileri gereklidir. Bu veriler kütüphane yasalarını yönlendirip biçimlendirmektedir.

-Karşılaştırma: Uluslararası, ulusal, bölgesel çeşitli düzeylerde karşılaştırmalar için sayısal verilerin sağlanması zorunludur. Bunlar olmaksızın sağlıklı karşılaştırmalar yapılamaz.

-Ölçünlemek: (Standartlaştırma): Kütüphanelere ilişkin ölçüler (Standartlar) konulması da sayısal verileri gerektirmektedir.

Bunlar dışında kütüphanenin kendi yönetimi, çalışma ve sağlama siyasasını yönlendirmede sayısal veriler gerekmektedir. Kütüphanelerin kendi içindeki düzenlemelerin yanısıra kütüphanelerin ulusal ve uluslararası düzeydeki durumu ve gelişmelerini gösterebilmek, bu konuda araştırma ve inceleme yapacaklara yardımcı olabilmek açısından da istatistik-

lerin önemi büyüktür. Ülkenin ekin (Kültür) düzeyinin belirlenmesi, değerlendirilmesi için gerekli çalışmaların yapılabilmesi açısından, eğitime ve öğretime yardımcı araştırma ve ekin kurumları olan kütüphanelerin durumu ve gelişmelerinin sayısal verilerle belirlenmesi ve değerlendirilmesinin, kütüphaneler yanında ülke için de ayrıca önem taşıdığı yadsınmaz.

Kütüphane istatistiklerinin; Bölgesel, ulusal ve uluslararası düzeyde kütüphane ve eğitime ilişkin araştırma ve değerlendirilmelerde güvenilir kaynaklar olabilmesi için ölçünleştirilmiş kavram ve terimlerin kullanılması gerekmektedir.

Kütüphane istatistiklerinin anlaşılması kullanımı amacına, amacın önemine, yorumuna ve doğru sayılmasına bağlıdır. İstatistikler karmaşık verilerin özetini, yansızlığı ve anlayış kolaylığı sağlamaktadır. 7/

Kütüphane istatistiklerinin uygulanmasında, ilkin işlevsel ve amacına yönelik biçimde ölçünleştirilmiş formlara gerek vardır. İstatistiklerin yararlı olması, işlevselliği ölçünlü istatistik terimleri ile olasıdır. Farklı uygulamalar, farklı tanımlanmış terimler, istatistiklerden yararlanma olanaklarını azaltmaktadır. Örneğin, cilt olarak sayılmış derme ile başlık olarak sayılmış derme karşılaştırılamaz. Gerek planlamada, gerek işbirliği ve diğer alanlarda tekbiçimde toplanan veriler yararlı olabilir. Farklı toplanmış veriler birarada değerlendirilemez.

İstatistik formları tek merkezden ve ölçünlenerek hazırlanmalı, formların dağıtımı ve toplanması gerekirse yasal yaptırımlara dayanmalıdır. Sonuçların doğru ve yararlı olabilmesi, verileri değerlendirirken çok dikkatli olarak yanlışları ortadan kaldırmak, hiç olmazsa en aza indirgemekle olasıdır. Önemle vurgulanması gereken nokta, dikkatli ve düzenli toplanan istatistik sonuçlarının aynı düzenle ve sürekli değerlendirilmesi ve sayınlanması gereğidir.

AMAÇ:

İstatistiklerin bu denli önemli ve yararlı olmalarına karşın ülkemiz kütüphanelerinde istatistiklerden yararlanıldığı söylenemez. Bu ülkemiz kütüphaneciliğinin sorunlarından ve gelişimini etkileyen nedenlerden biridir. Kuşkusuz bunun ilk nedeni tüm kütüphanelerde istatistik tutulmamasıdır. İkinci neden ise istatistik tutan kütüphanelerde bu istatistiklerin tüm alanları kapsamaması ve aralarında bir benzerlik olmamasıdır. Yani istatistikler terim ve uygulama yönünden bir ölçünlülüğten yoksundur. Her tür kütüphanede değişik konularda ve biçimlerde istatistik tutulması, hatta aynı konuda ve aynı tür kütüphanede tutulan istatistiklerin iki ayrı kütüphanede değişik yorumlanması büyük ölçüde yanlışlara neden olmakta, bu da kütüphane istatistiklerinden gereğince yararlanmayı engellemekte ve istatistiklerden beklenen işlev gerçekleşmemektedir.

Gerek tüm kütüphaneleri kapsamaması, gerekse ölçünlü olmayışı nedeniyle istatistiklerden yararlanmak, onların işlevsel olduğunu söylemek biraz zordur. Bu durumda, Türkiye kütüphanelerinde tutulan istatistiklerin amacına uygun olduğunu söylemek zordur. Bu nedenle ki, ülkemiz kütüphaneciliğinin gelişiminde ve yeni tasarımlar hazırlamada, işbirliğinde, bütçe hazırlamada ve diğer tüm alanlarda kütüphane istatistikleri yararlanılabilmekten uzaktır. Bu durumu çeşitli nedenlere bağlamak olasıdır; İstatistikleri toplamak ve değerlendirmekle yükümlü olan Devlet İstatistik Enstitüsü'nün kapsamına her kütüphaneyi almayışı, konu ile ilgili kurumların ölçümleştirmeye ilişkin çalışmalar yapmaması, kütüphane sorumlularının ve ilgili kurumların konuyu önemsememesi gibi.

Bu nedenle çalışmanın amacı, Türkiye'de tüm kütüphanelerde kütüphane istatistiği tutulmadığı, tutulanlarında çeşitli kütüphanelerde çeşitli biçimde olduğu, kısaca ölçünlülüğten yoksun olduğu ve Türkiye kütüphanelerinin gelişiminde değerlendirilemeyeceğini kanıtlamak, kütüphane istatistiklerinin temelini oluşturacak konuları saptayarak bu konular

içinde yer alması gereken terim ve tanımları önermek, uygulama biçimlerini belirtmektedir.

Kısaca belirtmek gerekirse bu çalışmada;

"Türkiye kütüphanelerinin gelişimini engelleyen etkenlerden biriside tıba kütüphanelerde düzenli ve ölçünlü istatistikler tutulmamasıdır." Denencesi kanıtlamaya çalışılacaktır.

YÖNTEM:

Çalışmanın sonunda amaca ulaşabilmek için yurt içinde ve özellikle yurt dışında kütüphanelerin hangi konularda ve ne anlamda istatistik tuttuğu belirlenerek incelenmiş, ülkemizde istatistiklerin kapsamı ve uygulamaları saptanarak bu konuda yapılmış çalışmalar değerlendirilmiş ve tekbiçim istatistik uygulaması önerileriyle sonuca gidilmeye çalışılmıştır.

Bu araştırmada araştırma yöntemi olarak betimleme (survey) yöntemi uygulanmıştır. "Olayları, obje ve problemleri anlama ve anlatmada ilk aşama" olarak Dr. S. Kaplan tarafından tanımlanan betimleme yöntemi ile kütüphanelerimizde tutulmakta olan istatistikleri ne düzeyde tutulduğu saptanmış ve değerlendirilmiştir. 8/ Araştırma; soruşturma (anket), gözlem ve konuya ilişkin kurum yetkilileri ile yapılan görüşmelere dayanan verilerle yürütülmüştür, bunun yanında kütüphane istatistikleri konusundaki kaynaklardan edinilen bilgiler araştırmanın çözümlenmesinde kullanılmıştır.

Soruşturma; 26.4.1982-30.4.1982 tarihleri arasında üniversite, okul ve özel kütüphanelere uygulanmıştır. Soruşturmada kütüphanelerin istatistik tutup tutmadığı, hangi alanlarda ve nasıl istatistik tuttukları, istatistiklerden yararlanıp yararlanmadıkları araştırılmıştır. Soruşturma sorularına verilen yanıtlarla istatistiklerin ölçünlü olup olmadığı da saptanmaya çalışılmıştır.

Halk ve çocuk kütüphaneleri tekbiçim istatistik tuttuğu için bu-

ralarda salt gözlem ve istatistik çizelgelerinin incelenmesi yeterli olmuştur. Milli Kütüphane için de istatistik çizelgelerinin incelenmesi yeterli olmuştur.

Konuya ilişkin görüşmeler Kütüphane Genel Müdürlüğü ve Devlet İstatistik Enstitüsü yetkilileri ile yapılmıştır.

KAPSAM:

Araştırmada, kütüphanelerin uyguladığı istatistiklere ilişkin veri toplamak için Üniversite, okul ve özel kütüphanelerde soruşturma yapılmıştır. Halk ve çocuk kütüphaneleri tekbiçim istatistik formları kullandıkları için soruşturma kapsamına alınmamıştır.

Araştırmanın evreni Ankara'daki üniversite, okul ve özel kütüphaneler, örnekleme ise, evrende belirtilen kütüphane türlerinden rastgele örnekleme yolu ile seçilen 10 okul, 10 üniversite ve 10 özel kütüphanedir. Bu kütüphanelerden okul kütüphaneleri: Namık Kemal Ortaokulu, Beneme Lisesi, TED Ankara Koleji (Lise kısmı), TED Ankara Koleji (orta kısmı), Ticaret Lisesi, Atatürk Lisesi, Kurtuluş Lisesi, Ankara Kız Lisesi, Zübeyde Hanım Kız Meslek Lisesi, Kurtuluş Orta Okulu'dur. Üniversite kütüphaneleri olarak genel bir başlık altında ele aldığımız soruşturma örneklelerine giren üniversite, Fakülte yada yüksek okul kütüphaneleri; Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kütüphane'si, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Hacettepe Üniversitesi Tıp Merkezi, Hacettepe Üniversitesi Beytepe Kampüsü, Hukuk Fakültesi, Fen Fakültesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Eczacılık Fakültesi, Veteriner Fakültesi ve Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi kütüphaneleridir. Özel kütüphanelerden ise, Makine Kimya Endüstrisi, Odlar Birliği, İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi, İş Bankası, Yapı ve Kredi Bankası, Türkiye Radyo Televizyon Kurumu, Türkiye Mimar ve Mühendisler Odaları Birliği, Türk Dil Kurumu, Türk Tarih Kurumu, Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu Kütüphanelerine soruşturma uygulanmıştır. Soruş-

turma foraları bu kütüphanelerin yönetici yada sorumlularınca doldurulmuştur.

Soruşturma sonucu edinilen verilerden kütüphanelerdeki istatistik konuları ve uygulamalarına ilişkin bilgi edinilmiştir.

Halk ve çocuk kütüphanelerindeki uygulama ve istatistik konuları ise tekbiçim foralarının incelenmesi ile değerlendirilmiştir.

TERMİNOLOJİ:

Her bilim dalının kendine özgü terim ve simgeleri vardır. Araştırmamızda bu konuya eğilmek ve çalışmamızda kullanılacak bazı temel terimlerin tanımlarını vermenin gerekli olacağı inancındayız. Tanımlar üzerinde, ayrıntıya inmek konusunu aşacağından, araştırmamızda salt temel kavram ve terimlerle yetineceğiz.

İSTATİSTİK (sayılama); Belirli amaçlarla toplanan sayısal bilgilere "veri" denir. Verilerin incelenme işi ile uğraşan bilim de "İstatistik" denir. İstatistik; belirli amaçlar için veri toplama, toplanan verileri sınıflama, çözümlene ve yorumlama teknik ve yöntemleri bilimidir. 9/

Daha başka bir tanım ise; "Bilimin ortak teknolojisi olan istatistik, belirsizlik ve rastgeleliğin egemen olduğu bir ortamda sayısal verilerin elde edilmesi ve karar almaya yardım edecek biçimde çözümlenmesi ile uğraşan uygulamalı matematiğin bir dalıdır." 10/

EVREN (Kütle); Herhangi bir gözlem alanına giren olay yada bireylerin tümüne evren denir. Gözlemin amacına bağlı olarak evren küçülebilir yada büyüyebilir. 11/ Bu araştırmada evren Ankara'daki tüm kütüphanelerdir.

ÖRNEKLEM: Herhangi bir evrenden belirli bir yolla seçilmiş daha küçük sayıdaki olay yada bireylerin oluşturduğu kümeye örneklem denir. 12/ Pek çok araştırmada örnekleme oluşturan olay ya da bireyler gözlenir ve onlardan edinilen sonuçlar evrene, ya da evrenlere genellenir. Örneğin bu araş-

tırmada örneklem evrenden seçilen 50 kütüphanedir.

BİRİM (değişken): İnceleme ya da gözleme konu olarak alınan toplu olaylardan her birine birim adı verilir. 13/ Birim inceleme konusuna göre değişir. Örneğin bu araştırmada birim her kütüphanenin istatistikleridir.

ÖLÇÜN (Standart): Belli bir tip üzerine yapılmış ya da ayrılmış, kurallara, yasalara, kullanıma v.b. uygun olan şey, örnek ya da temel olarak alınabilen anlamındadır. 14/

KAYNAKLAR:

Araştırmada istatistik uygulamasına ilişkin kaynağı soruşturma verileri oluşturmuştur. Ancak soruşturma kapsamına giren tüm birimlerden sonuç alınamamıştır. İstatistik tutan kütüphaneler örneklem yarısı kadardır. Halk ve çocuk kütüphanelerinde soruşturma yapılmamış, veriler kullandıkları çizelgelerin incelenmesiyle saptanmıştır.

Konu ile ilgili kaynak taramasında 1928 yılından bu yana "Türkiye Bibliyografyası" 1952 yılından bu yana, "Türkiye Makaleler Bibliyografyası" ve 1956'dan bu yana "Yeni Yayınlar Aylık Bibliyografya Dergisi" gibi kaynakçalı yayınlar taramıştır. Yerli kaynaklarda yalnız O. Üstün Yıldırım'ın makalesine rastlanmıştır. 15/

Basılmamış tezler üzerinde yapılan araştırma sırasında, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Kütüphanecilik Bölümü'nde okuyucu ve bütçe istatistiklerine ilişkin iki teze rastlanmıştır. Ancak bu çalışmalarda sayısal verilerin değerlendirilmesi üzerinde durulduğu saptanmıştır. Yine aynı bölüme Sema Köksal tarafından yapılan "Kütüphane İstatistikleri" konulu lisans tezi, kütüphane istatistiklerinin ölçünleştirilmesi ve değerlendirilmesi konusunu kapsamaktadır.

Hacettepe Üniversitesi Mezuniyet Sonrası Eğitimi Fakültesi'nde O. Üstün Yıldırım'ın "Okuyucu İstatistikleri" konulu Bilim Uzmanlığı tezi ise üzerinde duracağımız konulardan bir bölümünü oluşturmaktadır. Söz

konusu tezde Kütüphane İstatistikleri konusunda salt O. Üstün Yıldırım'ın çalışması saptanmıştır. Ancak, Yıldırım'ın tezinde gerekse makalesinde geniş anlamda olayıca istatistikleri konusu ve terimler incelenmiş, diğer istatistik alanları ele alınmamıştır. Ayrıca Türkiye'de kütüphane istatistiklerinin tarihçesi de çalışma kapsamına alınmamıştır.

Araştırma sırasında "Kütüphane İstatistikleri" ve "Ölçümleştirme" başlığı altında taranan yabancı kaynakçalı yayınlar "Library Literature" ve "Library and Information Science Abstracts" dir. Bu kaynaklar 15 yıl geriye gidilerek taranmış, konu ile ilgili yayınlar saptanarak yurt dışındaki çalışmalar incelenmiştir. Ancak saptanan yayınların tümüne ulaşılamamıştır.

Ulaşılabilen yayınlarda kütüphane istatistiklerine ilişkin en çok kaynak Frank L. Schick tarafından yazılmıştır. Schick, gerek istatistiklerin tarihçesi, gerekse ölçümleştirilmesine ilişkin makaleler yazmıştır. Diğer yazarlardan da istatistiklerin önemi ve kullanımı konusunda bilgi edinilmiştir.

Milli Kütüphane'ye gelen UNESCO yayınlarında kütüphane istatistiklerine ilişkin yayınlara raslanmıştır.

Araştırma konusu "Kütüphane istatistiklerinin ölçümleştirilmesi" olduğu için temel kaynağımız 1970 yılında UNESCO tarafından hazırlanan ve Türk Standartları Enstitüsü'nce 1975 yılında Türk Standardı olarak benimsenip yayınlanan "Uluslararası Kitaplık İstatistikleri" olmuştur.

1970 yılında saptanan ölçümleştirilmiş istatistik konuları ve terimleri günümüzde de geçerliliğini korumakta, UNESCO bu istatistiklere göre ülkelerden bilgi isteyip yayınlamaktadır.

I. Bölüm'ün Dip Notları:

1. Schick, Frank L. "Encyclopedia of Library and Information Science". New York: Marcel Dekker Inc., 1968-16.c. s. 64.
2. Schick, Frank L. "Library statistics a: century plus". American Libraries. 2:1,1971. s. 727.
3. Schick, Frank L. "International standardization of library statistics". Unesco Bulletin for Libraries. 25:1,1971. s. 2.
4. Penna, Carlos Victor. "Planning Library Services" Unesco Bulletin for Libraries. 21:2. 1967. s. 79.
5. Zaragoza, Vicente Llorca. "Ibero-American seminar on planning of library". "Unesco Bulletin for Libraries". 21.2,1967. s. 70.
6. Anders, Mary Edna. "Statistical information as basis for cooperative planning". Library Trends. 24:2,1975. s. 229.
7. Salverson, Carol A. "The relevance of statistics to library evaluation". Collage and Research Libraries. 30:4, 1969. s. 332.
8. Kaptan, Saim. Bilimsel araştırma teknikleri. 2.bs. Ankara: İtber Yayinevi, 1977. s. 129.
9. Arıcı, Hüsnü. İstatistik, yöntemler ve uygulama. 2.bs. Ankara: Cihan Matbaası, 1975. s. 2.
10. Koru, Uğur. İstatistik. 2.bs. Ankara: Sevinç Matbaası, 1975. s. 1.
11. Arıcı, y.a.g.e. s. 8.
12. Arıcı, a.g.e. s. 9.
13. Gürtan, Kenan. İstatistik ve araştırma metodları. İstanbul: İstanbul Üniversitesi-İşletme Fakültesi, 1974. s. 22.
14. "Meydan Larousse. Büyük Lügat ve Ansiklopedi". İstanbul: Meydan Yayınevi, 1969-1973. 11.c. s. 534.
15. Yıldırım, O. Üstün. "Gerçeği ararken. Okuyucu İstatistikleri. I. II" Yeni Yayınlar Aylık Bibliyografya Dergisi. 25: 1-2, 1978.

BÖLÜM II. KÜTÜPHANE İSTATİSTİKLERİ
Tarihçe, İstatistik konuları

TARİHÇE:

Çalışmalarına ilişkin bilgi edinmek, kullanıcıya yönelik işlevlerini daha etkin kılabilme ve geleceğe yönelik tasarımlar yapabilmek amacıyla kütüphaneler üteden beri kendi çalışmalarını ile ilgili kayıtlar tutmuşlardır. Bunu, kayıtların istatistikler biçimine dönüşmesi ve kütüphane istatistiklerinin bilimsel açıdan ele alınarak geliştirilmesi izlemiştir. Kütüphane istatistikleri sistematik (dizgesel) olarak 19. yüzyıldan bu yana tutulmaya başlanmıştır. 1/ Ancak bu istatistikler genellikle kütüphanelerin gelir kaynaklarına, giderlerine ve çalışanlarına ilişkin olup, daha belirgin tanımlarla bu bilgileri geliştirmek, istatistikte ölçünlülüğe yönelmek oldukça uzun bir zaman gerektirmiştir. Kütüphane istatistiklerinin ve ölçünleştirilmiş kütüphane istatistiklerinin gelişimini birbirini izleyen iki dönemde ele alabiliriz:

a) Uluslararası kütüphane istatistiklerinin gelişimi, 1835-1949 Dönemi: Kütüphane istatistikleri düşüncesi, ilk kez istatistikçilerce 1855 yılında Brüksel'de toplanan Uluslararası İstatistik Kurultay'ında tartışılmıştır. 2/ Bu kurultayda istatistikçiler kütüphane istatistikleri sonuçlarının, eğitimin gelişimini saptamada gerekli verileri sağlayacağı konusunda birleşmişlerdir. İstatistiksel ölçünlerin uluslararası karşılaştırmalar için geliştirilmesi girişimine de aynı Kurultay'da başlanmıştır.

1870 yılında ilk resmi ve sürekli kütüphane istatistikleri dizisi başlatılmış ve "The Report of the Commissioner of Education made to the Secretary of the Interior for the year 1870, Washington, GPO, 1870" adı altında Amerika Birleşik Devletleri'nde kütüphanelere ilişkin ilk sayısal bilgileri içeren bir kaynak kitap olarak yayınlanmıştır. 3/

1867'de Floransa'da yapılan 6. Uluslararası İstatistik Kurultayı'ndaki çalışma planında kütüphane istatistiklerinin konu alınmasını uygun görmüştür. 4/ Kurultay çalışmaları sonucu iki amaca yönelmiştir; bun-

lar resmi istatistik ofislerinin kurulması ve istatistikte ölçünleşmenin geliştirilmesidir.

19. yüzyılın ikinci yarısında bu ölçünler ulusal kütüphane istatistiklerinde ve birçok alanda geliştirilmiştir. 5/

1930'lara kadar çoğu gelişmiş ülkelerin kütüphanecileri istatistik bilgisinden yoksundular ve istatistik yöntemleri konusunda uzman değildiler. Bu yüzden konuya ilişkin yaklaşımlar istatistikçilerce başlatılmıştır. Kütüphaneciler ve kütüphane dernekleri, istatistikçilerden yüz yıl sonra daha etkin rol oynamaya başlamışlardır. 6/

20. yüzyılın ortalarında, tüm gelişmiş ülkeler kütüphane istatistikleri toplayarak yayınlamışlardır. International Institute of Intellectual Co-operation (Uluslararası Entellektüel İşbirliği Enstitüsü) ve International Statistics Association (Uluslararası İstatistik Derneği) 1926 yılında, uluslararası düzeyde kütüphane istatistiklerinin sorumlularını kamoyuna duyurma amacıyla bir toplantı düzenlemiştir. Bu grubun özel önerileri uygulanabilir sonuçlar üretmemiştir. 7/

1932 yılında IFLA, kütüphaneciler için, veri toplama amacı ile bir izleme hazırlayan Kütüphane İstatistikleri Alt Komitesi'ni oluşturmuş fakat ne tür veri toplanacağı üzerindeki anlaşmanın olmayışı ve uygulamaya yürütecek bir kurulun yokluğu nedeni ile bu girişim sonuçsuz kalmıştır. 8/

1930 ve 1940 yıllarında konuya ilişkin çalışmalar, diğer uluslararası etkinlikler gibi II. Dünya Savaşı sırasında durmuştur.

b) Kütüphane istatistiklerinin ölçünleşmesi, 1950-1969 Dönemi: Kütüphane istatistiklerine ilişkin çalışmalar 1950'de UNESCO'nun istatistik servisi kurması ile daha verimli ve yoğun bir döneme girmiştir.

UNESCO istatistik servisini kurduktan sonra ilk programına kütüphaneleri alarak, çeşitli ülke kütüphaneleri arasındaki karşılaştırmayı sağlayacak ölçünlülüğe duyulan gereksinimi belirlemiştir. 1950 yılına

ilişkin bilgileri kapsayan ilk UNESCO kütüphane istatistikleri 1952 yılında yayınlanmıştır.

1953 yılında UNESCO, "Availability and Comparability of Library Statistics (UNESCO CO/STR/13 Paris, 8th June 1953)" adlı esnek bir rapor hazırlamıştır. Bu raporda önemle değinilen konu uluslararası işbirliği önerileridir. 9/

IFLA 1953 yılında Viyana'da düzenlediği toplantıda, konuyu tartışmış ve önerileri yorumlamaları için üyelerine dağıtmıştır. Bunun sonucu, 1/4 üyeden bazı düzeltmeler ve yeni öneriler gelmiştir. Tüm bu çalışmalara dayanılarak UNESCO, "Standardization of Statistics Concerning Libraries and Book Production" (Kütüphaneler ve kitap üretimine ilişkin istatistiklerin ölçünleştirilmesi) başlıklı bir rapor hazırlamıştır.

IFLA konuya ilişkin çalışmalarını sürdürmüş, 1954 yılında Zagreb'de, 1955 yılında da Brüksel'de birer toplantı düzenlemiştir. Brüksel'deki toplantıda onaylanan rapor, aynı yıl, aynı başlıkla UNESCO tarafından da benimsenmiştir.

UNESCO 1955 yılından önce, yaklaşık iki yıl arayla yapılan Kütüphane İstatistikleri çalışmalarının ikincisini yönetmiş ve "Statistics in Libraries (doc. UNESCO /ST/S/3 . March.1952)" (Kütüphanelerdeki İstatistikler) başlıklı raporunu yayınlamıştır. 10/ Söz konusu raporda 117 ülkeyi kapsayan, ülkeden ülkeye değişiklik gösteren kütüphanelerin sınıflandırılması ve tanımlanmasına ilişkin açıklamalar ve yorumlar yer almaktadır.

1960 yılından sora UNESCO, kapsamındaki ülke sayısını artırarak kütüphanelerin niteliklerini düzeltmek için yaptığı araştırmalara devam etmiştir. Tüm bu çalışmalara karşın resmi ölçünleştirme için gerekli adım hala atılmamıştır.

1963 yılında kütüphane istatistikleri konusunda IFLA ve UNESCO'nun işbirliği daha da yoğunlaşmıştır. Aynı yıl IFLA, Sofya toplantısında

konuya ilişkin önerilerini sunmuştur. 11/

IFLA, 1964 yılında Roma'daki toplantıda UNESCO'ya öneride bulunarak, kütüphanelerin güvenilir ve geçerli bilgileri için, istatistik ölçülerini kendi izlenmesine almayı istemiştir. Aynı yıl Paris'de yapılan UNESCO İstatistik Toplantısı, "Uluslararası İstatistik ölçülerine ilişkin kitap ve süreli yayınlar" konusu ile ilgilenmiştir. 12/ Yine aynı yıl Uluslararası Ölçümlere Örgütü - Teknik Komite 46 (International Organization for Standardization - Technical Committee 46)'nın Budapeşte'de yapılan toplantısında kütüphane istatistiklerine ilişkin, kütüphanecilik ve belgebilin terimler dizgesini kapsayan ölçünler önerilmiştir. Bu karar, IFLA ve UNESCO'nun önerileri doğrultusundadır.

Aynı toplantıda Komite, etkili olabilmek için ölçümleştirme terminolojisini kütüphanecilik ve belgebilim için geliştirmeye çalışmış ve kütüphane istatistikleri için IFLA ile işbirliği yaparak Kütüphane İstatistikleri Alt Komitesi'nde ölçüm taslakları hazırlamıştır. Tüm bu sonuçlar 1966'da bir toplantıda UNESCO'ya sunulmuştur. Yeniden gündeme gelen öneri, harcamalar için gerekli gelirin sağlanmasına ilişkindir. Bu gelir dokuz ay içinde sağlanmış, toplantının yeri ve zamanının belirlenmesi de dokuz ay sürmüş ve ISO/TC 46'nın istatistik komitesi üyeleri; Avusturalya, Belçika, Danimarka, Fransa, Federal Almanya, Hollanda, İngiltere, Amerika ve IFLA yürütme sekreterleri heyeti, ISO/TC 46'nın ve UNESCO'nun temsilcileri ayrıca FID'nin de hazır bulunduğu; IFLA ve ISO/TC 46 tarafından düzenlenen bu toplantı 1966 Mayıs ayında Hollanda'nın Hague kentinde gerçekleşmiştir.

Katılan delegeler zamanı en iyi biçimde değerlendirmek için hemen çalışmaya başlamışlar ve ilk iş olarak UNESCO'nun 1946 yılında hazırladığı kütüphane istatistikleri belgelerini inceleyerek; kullanılan terimleri yeniden gözden geçirmek, tekrar tanımlamak, yeni kelime ve kavramlar eklemek, kütüphanelerin çalışma gücünü saptayacak yeni ölçünleri tanıta-

cak çalışmalar yapmışlardır.

Tanımlanan terimler, kütüphanelerin tiplerini, dermanin türle-
rini, kütüphanelerin etkinliğini ve çeşitli giderlerini belirlemeye amaç-
lanmıştır. Bu yeni kavramlar arasında, kütüphanelerin "hizmet noktaları"
ve "yönetmel bölümleri" olarak ayrılması için rapor hazırlanması, böylece
basılı materyal, elyazmaları ve mikrofilm materyalinden yönetimin bilgi
edilmesini sağlamak gibi öneriler de sunulmuştur. 13/ Kütüphanelerde ki-
tapların salt cilt olarak sayılmaması, ancak yıllık eklemelerde cilt sa-
yısının da belirtilmesi gerektiği konusunda uyuma sağlanmıştır. Bunun da-
ğında personel ödentileri, kütüphane gelirinin ölçümü gibi konularda da
öneriler getirilmiştir.

Bu taslak öneriler; yeni tanımlamalar ve terimler dizisi biçiminde onaylanmış ve IFLA ve ISO/TC 46 himayesindeki toplantı raporları
"Report of a Conference Sponsored by IFLA and ISO/TC 46" adı altında İt-
gilizce ve Fransızca hazırlanarak UNESCO'ya sunulmuştur. 14/

Bu belge ile ele alınan ve bir danışma kaynağı niteliğinde olan
"Kütüphanelerdeki İstatistikler" (Statistics on Libraries - 1966/UNESCO/
ST 3167-1 Paris, March 1967) başlıklı raporda UNESCO birçok öneriyi benim-
seyerek 1967 baharında üye ülkelere dağıtmıştır. 15/

1967'de Birleşik Grupun çalışması, Moskova Konferansı ve IFLA'nın
Toronto Konferansı'nın onayına sunulmuştur.

ISO/TC 46 ve IFLA'nın Birleşik İstatistik Komitesi Paris'te i-
kinci kez toplanarak Doğu Avrupa Sosyalist Ülkeleri İstatistik Kurulu ü-
yeleri biraraya gelmiş, önceden çalışılmış ve hazırlanmış önerilerde çok
sayıda düzeltme yapmış, özellikle eklenen terimler, kavramlar ve hesapla-
malarda uygulanan yöntemleri inceliyerek uluslararası ölçümleştirilmiş
istatistiklere ilişkin öneriler seti taslağı yapmıştır. 16/

Ekim 1967'de yapılan 14. UNESCO Genel Toplantısında, Kütüphane
istatistiklerinin uluslararası ölçümleştirilmesi konusunda bir ön çalış-

yapması için genel yönetmen görevlendirilmiştir. 17/

1968 yılında Frankfurt'ta yapılan toplantıda IFLA konu ile ilgili olarak çeşitli istekleri görüşmüş, kütüphane ölçülerinin gittikçe artan Üncü ve Kütüphane İstatistikleri Kurulu (Committee on Library Statistics) adına "ölçüm" sözcüğünün eklenmesini kararlaştırılmıştır. Aynı zamanda "UNESCO Bulletin for Libraries" de istatistiklere ayrılmış özel bir sayıda istatistiksel değerlendirmenin yapılması ve konu ile ilgili olarak bir el kitabının hazırlanması gerekliliğini bildirmiştir.

UNESCO 15. Toplantısında kütüphane istatistiklerinin ölçünleştirilmesinin uluslararası düzeyde düzenlenmesi konusunu üstlenerek, "International Standardization of Library Statistics. (UNESCO document CCM/MD 16/July 10, 1969)" Kütüphane İstatistiklerinin Uluslararası Ölçünleştirilmesi adlı bir rapor hazırlanmış ve incelemeleri için üye ülkelere dağıtılmıştır.

Kopenhag'daki (Danimarka) 1968 yılı IFLA toplantısında, bu belge gözden geçirilmiştir.

UNESCO tarafından kurulan özel bir komite, Uluslararası kütüphane istatistiklerinin ölçünleştirilmesine ilişkin hazırlanan taslak önerileri incelemekle görevlendirilmiştir. Bu komitenin 19-28 Mayıs 1970 tarihlerinde düzenlediği toplantıya 47 ülkeden 73 delege ve 7 uluslararası kuruluştan 8 gözlemci katılmıştır. 18/ Toplantının en belirgin özelliği, tüm üyelerin bir belge üretilmesine ilgi duymaları olmuştur.

Komitadaki tartışmalar sonucu, üyelerin tümünün benimsediği bir rapor kabul edilmiştir. Rapora, diğer öneri taslakları da eklenerek UNESCO'nun 12 Ekim - 14 Kasım 1970 tarihlerinde Paris'de düzenlenen 16. Genel Toplantı'sında onaylanmıştır. ISO bu metni 1972'de benimsemiştir.

Daha sonra değineceğimiz söz konusu raporda yer alan ölçünler genel ve özel öğütlemeler (Tavsiyeler) olarak iki bölüme verilmiştir. Bu taslak kütüphane hizmetleri ve işlemlerini geliştirmek için kütüpha-

ne verisinin güvenilirliğine inanmaların yüzyıllık emeklerinin ürünüdür. Üzerinde yeterince araştırma yapılmamış olan yeni alanlarda da gelecekte çalışmalar yapılacağı belirtilmiştir.

IFLA'nın 1970 Moskova toplantısında UNESCO'nun önerdiği bu ölçünler tartışılarak anlaşmaya varılmıştır. Fakat Mayıs ayındaki UNESCO toplantısında bazı alanlarda açıklıklar olduğu görülerek bu eksiklikleri gidermek için Kütüphane İstatistikleri Kurulu 6-10 Eylül 1971 de Paraguay'da toplanmıştır. 19/ Toplantıda sözkonusu eksiklikler tartışılarak çeşitli kararlar alınmıştır.

1972 baharındaki ilk UNESCO Kütüphane İstatistikleri Araştırması UNESCO tarafından tüm üye ülkelere gönderilmiştir. Bu belge ile artık kütüphane istatistikleri için Uluslararası ölçünler geliştirilmiş olmaktadır. Bundan sonra, söz konusu ölçünler uyarınca tüm ülkelerin istatistik verileri toplaması beklenmektedir. Bu veriler hem uluslararası karşılaştırmalarda, hem de gerek ulusal gerek uluslararası planlamalar ve atımlarda kullanılabilir.

İSTATİSTİK KONULARI:

Türü ne olursa olsun, kütüphanelerin gelişimini sürdürebilmesi ve amacına ulaşabilmesi için istatistikler gereklidir. Bu istatistiklerin, istenilene vermesi, çeşitli alanlarda ve ölçünleştirilmiş terim ve kavramların kullanılması ile olasıdır. Ölçünler, gelecekte yapılacak birtakım girişimler için geçmiş deneyimlerin kullanımını, kalıcılığını sağlar. Ölçünlerin hazırlanışı, uzlaştırılan farklı görüşler üzerine dayandırılmış ve gözlemlerin, yöntemlerin ve temel konuların tamamlılığı ve benzerliği gücünden kaynaklanmıştır. 20/

Kütüphane İstatistiklerine ilişkin yapılan çalışmalarda istatistik konuları ve ölçünleştirilmiş terimler üzerinde durulmuştur. UNESCO'nun 12 Ekim - 14 Kasım 1970 tarihlerinde Paris'deki toplantısında bu kon-

nu ele alınarak tartışılmış, sonuçta hazırlanan raporda, kütüphane istatistiklerine ve ölçünlere ilişkin öğütlemeler yer almıştır.

Söz konusu raporda yer alan öğütlemeler genel ve özel olmak üzere iki bölüme verilmiştir:

Genel Öğütlemeler: Bu bölümde uluslararası istatistiklerin her üç yılda bir toplanması ve gerekli verilerin bir yıl önceden sağlanması, Halk kütüphanelerine ilişkin verilerin devlet bütçesi ile desteklenen halk kütüphanelerini kapsamaması, kitap, süreli yayın ve el yazmaları ile bunların mikrofişlerinin ayrı ayrı toplanması, dermeye yapılan yıllık eklemelerde de aynı yolun izlenmesi, bütçe hesaplamasında yıllık eklentiler, çalışma ödentileri ve çoğaltmaların da yer alması, çeşitli ülke verileri arasında uyum sağlanarak ayrılıkların giderilmesi, ulusal ve uluslararası ödünç vermede giderlerin ve bu konuda kullanıcı ile ilişkinin tekrar gözden geçirilmesi, ayrıca çalışanların ödentileri ve diğer tüm giderlere ilişkin tek tip ve tek bir veri toplanması öğütlenmiştir. 21/

Özel Öğütlemeler: Bu bölümde de kütüphane istatistik verilerinin nasıl gösterilebileceği ve metinde kullanılan önemli kavramların tanımı yer almıştır. Tanımlar üç bölümde verilmiştir:

BÖLÜM I: Kütüphanelerin hizmet noktaları ve yönetsel birimleri kapsayan tanımlar ve iş alanları ile ilgilidir. Ayrıca: koleksiyon, yıllık eklemeler, süreli yayınlar, başlık, cilt, kullanıcı, kayıtlı ödünç alanlar, ana-mal giderleri, kütüphaneci, kütüphaneci eğitimi ve çalışanların ödentileri gibi sıradan harcamalara ilişkin terimlerin kapsam ve tanımlanması yer almaktadır.

BÖLÜM II: Bu bölümde kütüphanelerin sınıflandırılması ya da kütüphane türlerinin tanımı yer almaktadır. Bu tanımlarda; Ulusal kütüphaneler, Üniversite kütüphaneleri, özel araştırma kütüphaneleri, okul kütüphaneleri, özel kütüphaneler ve halk kütüphaneleri yer almaktadır.

BÖLÜM III: İstatistik verilerinin toplanması ve değerlendirilmesinde uygulanacak yöntemleri gösteren bölümdür. Tanımlanan türlere göre, ayrı ayrı kütüphanelerin sayısını ve verilen hizmetlerin, dermenin içeriğinin (kitap, süreli yayın, elyazması, mikroform v.b.), derlemeye yapılan yıllık eklemelerin, ulusal ve uluslararası ödünç verme ya da banna yerine kopye (çoğaltma) gönderme işleminin, bu işlem için yapılacak harcamanın, bina ve bina yerinin, kütüphane çalışanlarının nicel ve nitel olarak sayılmasına ilişkin bilgileri içermektedir. 22/

Baha sonra bu raporda bazı alanlarda açıklar olduğu görülmüş ve bunların giderilmesi için çalışmalar yapılarak görüş birliğine varılmıştır.

Bu konular şu başlıkları içermektedir:

- 1- Gör-ışit araçları
- 2- El yazmaları
- 3- Kütüphane binaları
- 4- Kütüphane hizmet istatistikleri
- 5- Grup indekslerinin (dizinlerinin) kütüphane raporlarında istatistiksel gözünlemeleri.
- 6- Kütüphane kullanma istatistikleri

Görülmektedir ki, kütüphane istatistiklerine, kütüphanelerin her düzeyinde ve tüm işlevlerinde gerek duyulmaktadır.

1970 yılında belirlenen kütüphane istatistikleri ölçünleri bu gün de geçerlidir. 23/ UNESCO bu ölçünler uyarınca ülkelerden veriler toplanmaktadır.

11. Bilim'ün Dip Notları:

1. Selverson, Carol A. a.g.e. s. 352.
2. Schick, Frank L. "Library Statistics a Century Plus" s. 272.
3. Schick, y.a.g.e. s. 272.
4. Schick, Frank L. "The International Standardization of Library Statistics." s. 3.
5. Schick, y.a.g.e. s. 3.
6. Schick, "Encyclopedia of Library and Information Science" s. 64.
7. Schick, bk. 4 no.lu dipnotta. a.g.e. s. 3.
8. Schick, bk. 6 no.lu dipnotta. a.g.e. s. 64.
9. Schick, y.a.g.e. s. 64.
10. Schick, bk. 4 no.lu dipnotta. a.g.e. s. 4.
11. Schick, bk. 6 no.lu dipnotta. a.g.e. s. 64.
12. Schick, y.a.g.e. s. 64.
13. Schick, y.a.g.e. s. 65.
14. Schick, y.a.g.e. s. 65.
15. Schick, y.a.g.e. s. 66.
16. Schick, y.a.g.e. s. 66.
17. Schick, y.a.g.e. s. 66.
18. Schick, bk. 4 no.lu dipnotta. a.g.e. s. 5.
19. Schick, bk. 6 no.lu dipnotta. a.g.e. s. 69.
20. Schick, bk. 4 no.lu dipnotta. a.g.e. s. 2.
21. Schick, bk. 6 no.lu dipnotta. a.g.e. s. 68.
22. Schick, y.a.g.e. s. 68.
23. UNESCO "Unesco's Standard-Setting Instruments" Paris: UNESCO. 1981 s. V.3.B.2.

BÖLÜM III. TÜRKİYE'DE KÜTÜPHANE İSTATİSTİKLERİ

Tarihçe, İstatistik konuları ve uygulama

TARİHÇE:

İstatistik çalışmalarının Türk tarihinde oldukça uzun bir geçmişi vardır. Tarihsel belgeler Selçukluların, İran ve İltanluların Hindistan'da nüfusa ilişkin bilgiler topladıklarını göstermiştir. Osmanlı İmparatorluğu döneminde istatistik çalışmaları önceleri gerçek anlama ile yasal bir tüzük ve sisteme bağlı olmaksızın, gereksinime göre ve perçeksinenlerce yürütülmüştür. "19. yüzyılın sonlarında çıkan nizamnamelerle her nezarat, vilayet ve livada birer istatistik bürosu ve İstanbul'da Sadaret'e bağlı İstatistik İncümeni kurularak istatistik hizmetleri yasal bir statüye bağlanmıştır." 1/

Çağdaş anlamda ve bilimsel temel ve ilkelere bağlı olarak istatistik çalışmalarının özel bir yasal tüzük içinde belli bir uzmanlık kuruluğunun sorumluluğuna verilmesi ancak Cumhuriyet'ten sonra Atatürk'ün imzaladığı 26 Şubat 1926 tarihli kararname ile kurulan Merkezi İstatistik Dairesi'nin çalışmaları ile gerçekleşmiştir. 2/

Daha sonra sırasıyla İstatistik Uzman Müdürlüğü ve İstatistik Genel Müdürlüğü adını almış olan bu kuruluş, planlı kalkınma dönemine girilmesiyle belli bir aşamaya gelmiştir. 1926 yılında benimsenen 53 sayılı yasa ile İstatistik Genel Müdürlüğü bir araştırma enstitüsü haline getirilmiş ve adı "Devlet İstatistik Enstitüsü" olarak değiştirilmiştir. 3/

1902 yılında yayınlanan ilk ve orta öğrenim kurumları kütüphanelerine ilişkin, 1895-96 yıllarını kapsayan bir kitap, 4/ ayrıca 1907 yılında başlayan ve yıllık olarak yayınlanan kütüphanelere ilişkin istatistik dergisi Osmanlı döneminde kütüphane istatistiklerine ilişkin ilk çalışmalardandır. 5/

Türkiye'de ulusal düzeyde kütüphane istatistiklerini toplayan ve yayınlayan tek yasal kuruluş, daha önce de sözü edilen Başbakanlığa bağlı Devlet İstatistik Enstitüsü'dür. Enstitü yayınladığı Türkiye İstatistik Yıllığı'nda belli yıllarda ulusal düzeyde kütüphane istatistikle-

rine yer vermiştir.

1928-1962 yılları arasında İstatistik Genel Müdürlüğü'nce yayınlanan Türkiye İstatistik Yıllığı 6/ bu tarihten sonra Devlet İstatistik Enstitüsü tarafından yayınlamaktadır. Yıllıklarda kütüphanelere ilişkin bilgilere 1930 yılında rastlanmaktadır. 1929 yılına ilişkin verileri kapsayan bu yıllıkta, 65 ilin toplam kütüphane ve kitap sayısı yer almaktadır. Yıllıkta verilerin nasıl toplandığı ve ne tür kütüphaneleri kapsadığı belirtilmemiştir.

Bu yıldan sonra 1941-42'ya kadar istatistik yıllıklarında kütüphanelerle ilgili veriler yer almasakta, ancak 1955 yılında yayınlanan "Maarif İstatistikleri 1925-52" adlı yayının 1931-52 seneleri "Ulusal Kütüphaneler Vaziyeti" başlıklı bölümünde kütüphanelere ilişkin istatistikler bulunmaktadır.

1941-65 yılları arasındaki yıllıkta, veriler 1931-65 yılları arasındaki toplam "Genel Kitaplık", "Kitap" ve "Kadın/Erkek" okuyucu sayısına ilişkindir. 1930 yılına, belirtilen kütüphanelerin türü açıklanmamışsa da büyük bir olasılıkla genel kitaplıklardır. 1945-62 yılları arasındaki yıllıklarda kütüphaneler, genel bütçe, özel idare, vakıf ve kişilerden sağlanan ödeneklere göre ayrılmıştır.

"Halk Kütüphaneleri" adı altında ilk istatistikler 1968 yılında başlayarak ortaya çıkmaktadır. Bu yıllıkta 1960'dan başlayarak halk kütüphaneleri istatistik verilerinin kapsamması ve zaman zaman halk kütüphaneleri ile uyum göstermesi, halk kütüphaneleri istatistiklerini genel kitaplık istatistiklerinin devamı olarak ele alınabileceğini gösterir.

Çocuk kütüphanelerine ilişkin ilk istatistikler 1960-62 istatistik yılı ile başlamıştır. 10/ Daha sonraki yıllıklar incelendiğinde bu tür kütüphanelere ilişkin verilerin 1958 yılına kadar indirilebileceği görülmüştür.

Okul ve Üniversite kütüphanelerine ilişkin bilgiler ise daha

sonra belirteceğimiz yayınlarda 1968 yılında yer almaktadır.

Salt kütüphane istatistiklerini içeren ilk yayın ise 1953 yılında yayınlanan "Maarif Halk Okuma Odaları ve Umumi Kütüphaneler İstatistikleri 1953-1954" dir. Bu yayında daha önce kütüphanelere ilişkin hiç bir çalışma yapılmadığı belirtilmektedir. Daha önceki yıllıkları gözardı etmelerinin nedeni, onları yeterli ve sağlıklı bulmadıklarına bağlanabilir.

1955'den sonra yayınlanan çeşitli eğitim istatistiklerinde kütüphanelere ilişkin sayısal veriler yer almıştır. Bu veriler 1941 ve daha sonraki yıllara kadar sürer. Yıllıklar ise 1940-42 yıllığından başlayarak düzenli aralıklarla her yıl yayınlanır. Bu yıllıklarda 1935-49 yılları arası halk okuma odalarının, 1935-46 arası halkevlerinin ve 1940-46 arası Cumhuriyet Halk Partisi halk okuma odalarının toplam kütüphane, kitap, kadın/erkek okuyucu sayısı ile toplam giderlere ilişkin verileri yer almaktadır.

İstatistik yıllıklarınının yanı sıra bu yıllıklardan ayrı çıkan, daha ayrıntılı istatistikler vardır. Bunlardan ilki daha önce belirttiğimiz "Maarif İstatistikleri 1925-32" adlı istatistik Genel Müdürlüğü yayınıdır. Bu yayının devamı niteliğinde olan ve "Maarif İstatistikleri", "Milli Eğitim İstatistikleri" ya da "Kültür İstatistikleri" gibi adlar altında yayınlanan ayrıntılı kütüphane istatistikleri ise şunlardır;

- Milli Eğitim Genel Kitaplıklar ve Müzeler ile Halkevleri, Odaları ve Okuma Odaları Kitaplıkları İstatistikleri. 1943-1944,
- Milli Eğitim Genel Kitaplıklar ve Müzeler ile Halkevleri, Odaları ve Okuma Odaları Kitaplıkları İstatistikleri. 1944-1945.
- Milli Eğitim İstatistikleri, Milli, Halk, Çocuk, Üniversite ve Okul Kütüphaneleri. 1959-1968.
- Milli Eğitim İstatistikleri, Milli, Halk, Çocuk Kütüphaneleri. 1959-1975.
- Kültür ve Spor İstatistikleri, Milli, Halk ve Çocuk Kütüphaneleri. 1974 .
- Kültür ve Spor İstatistikleri, Milli, Halk ve Çocuk Kütüphaneleri. 1975.

- Eltir İstatistikleri, Milli, Halk ve Çocuk Kütüphaneleri. 1978.

- Eltir İstatistikleri, Milli, Halk ve Çocuk Kütüphaneleri. 1979.

Kütüphane istatistiklerinin ölçünleştirilmesine ilişkin tek çalışma; Türk Standartları Enstitüsü'nün Uluslararası Ölçümlerin esas alınarak, TSE Teknik Komitesi'nce hazırlanan, TSE Teknik Kurulunun 26 Kasım 1975 tarihli toplantısında benimsenerek yayınlanan "Uluslararası Kitaplık İstatistikleri" adlı yayındır. 7/

İSTATİSTİK KONULARI ve UYGULAMA:

Ülkemizde kütüphane istatistiklerinin tarihsel gelişimine değindikten sonra, bu gün geçitli Türdeki kütüphanelerde tutulan ve uygulanan istatistikleri incelemek konuya ilişkin çalışmaların ne düzeyde olduğunu belirlemesi açısından yararlı olacaktır.

a) Halk ve Çocuk Kütüphaneleri: Halk ve çocuk kütüphaneleri Devlet İstatistik Enstitüsü'nce hazırlanan ve Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler Genel Müdürlüğü'nce dağıtılıp toplanan ölçünleştirilmiş istatistik çizelgeleri kullanılmaktadır.

Halk ve çocuk kütüphanelerinde istatistik konuları şunlardır: Derneye ilişkin istatistikler: İki çizelge olarak ele alınmıştır. İlk çizelgede "Konularına göre bu yıl kütüphaneye giren ve mevcut kitap sayısı" adı altında, Derney Onlu Sınıflama Dizgesi uyarınca, kitaplar konularına göre ayrılmaktadır. Yıl içinde gelen kitaplar geldiği yerlere göre ayrılarak sayılmakta, ayrıca devredilen, kaydı silinen geçen yılki ve halen var olan kitapların sayıları saptanmaktadır. Süreli yayınlar da cilt sayısına göre sayılıp kitap sayısı içinde verilmektedir.

Çizelge: 1 -Konularına göre bu yıl kütüphaneye giren ve mevcut kitap sayısı

Kitap konuları	Kod	Bu yıl kütüphaneye giren kitap sayısı					Geçen yılki mevcut kitap sayısı	Geçen yılki toplam kitap sayısı	Mevcut kitap sayısı
		Toplam	Satın alınan	Resmî kurumlar- dan gelen	Geçen yılki mevcut kitaplardan gelen	Diğer			
Konularına göre kitap sayısı toplamı									
Genel	0								
Tebliğ	1								
Din	2								
Sosyal İlimler	3								
Dilbilimi (Filoloji)	4								
Nazarî Bilimler	5								
Tarîhî İlimler	6								
Güzel sanatlar ve eğlence	7								
Edebiyat	8								
Tarîhî coğrafya ve bilimler	9								

NOT: 1 - Gazete ve dergi gibi süreli yayınların her cildi bir kitap sayılarak, bu yıl kütüphaneye giren kitap sayısı içinde gösterilmektedir.
2 - Tablodaki «Geçen yılki genel kitap mevcudu» sütünü kütüphanenizden geçen yıl gönderilmiş olan çizelgenin «mevcut kitap sayısı» sütununun aynı olacaktır.

Demeye ilişkin bir diğer çizelge de yazılış ve dillerine göre kitap sayısının göstermektedir. Burada yazma eserler, Türkçe ve yabancı dil basma eserler ve süreli yayınların geçen yılki ve bu yılki toplam sayıları verilmektedir.

Çizelge: 2 -Yazılışlarına ve dillerine göre kitap sayısı

Geçen yıl	Bu yıl	Yazma ve basma eserler toplamı	Yazma eserler					Basma eserler								Diğer diller	Süreli (Periyodik) yayınlar	
			Yazma eserler toplamı	Türk dili ile	Arap dili ile	Fars dili ile	Diğer diller ile	Basma eserler toplamı	Türkçe			Yabancı diller						
									Toplam	Türk harfleri ile	Arap harfleri ile	Toplam	Arabic	Farsça	İngilizce			Fransızca
Geçen yıl	1																	
Bu yıl	2																	

NOT: 1 - Yazma ve basma eserler toplamının geçen yıl ve bu yılki rakamları ayrı ayrı Tablo 1'deki geçen yılki ve bu yılki kitap toplamlarına eşit olacaktır.

Kullanıcı istatistikleri: Kütüphanenin kullanıcı sayısını gösteren istatistik çizelgesi, yararlanılan kitapları konularına göre ayrılarak, kütüphane içinde ve dışında yararlanılan dermeyi, kullanıcıların cinsiyeti, yetişkin ya da öğrenci oluşu belirtilerek vermektedir.

Çizelge: 3 -Okuyucu sayısı

Kod	Kitap konuları	Kod	Toplam			Okuma salonunda okumak üzere kitap alan okuyucu sayısı						Evlere ödünç kitap alan okuyucu sayısı							
						Toplam		Öğrenci		Yetişkin		Toplam		Öğrenci		Yetişkin			
			T	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K				
1 - Okudukları kitap konularına göre okuyucular	Genel	0																	
	Felsefe	1																	
	Din	2																	
	Sosyal ilimler	3																	
	Dilbilimi (Filoloji)	4																	
	Nazari bilimler	5																	
	Tatbiki ilimler	6																	
	Güzel sanatlar ve eğlence	7																	
	Edebiyat	8																	
	Tarih, coğrafya ve biyografya	9																	
	Toplam																		
2	Okuma salonuna kendi kitaplarıyla gelen okuyucu sayısı																		
3	Kütüphane genel okuyucu sayısı (1 + 2)																		

NOT : Okudukları kitap konularına göre okuyucu sayısı toplamı ile okuma salonuna kendi kitaplarıyla gelen okuyucu sayısının toplamı kütüphane genel okuyucu sayısına eşit olacaktır.

Bir başka çizelge de ödünç verme istatistiklerine ilişkindir.

Bu çizelgede durağan ve gezici servislerin sayısı ve bu servislere kayıtlı üye sayısı, cinsiyet ve öğrenci/ yetişkin ayırımı ile belirtilmektedir.

Çizelge: 4-Ödünç kitap verme servisleri

Ödünç kitap verme servislerinin		Kitap Sayısı	Kayıtlı üye sayısı			Ödünç verilen . kitap sayısı
Cinsi	sayısı		T	E	K	
Toplam						
Sabit						
Gezici						

NOT: 1 -Gezici servisi bulunmayan kütüphaneler ilgili sütuna (Yok) Yazacaklardır.

2 -Ödünç verilen kitap sayısı, Tablo 6 daki evlere ödünç kitap alan okuyucu sayısının erkek, kız toplamına eşit olacaktır.

Bunların dışında kitapların cilt durumu ve kütüphane çalışanlarının eğitim ve kadro durumuna ilişkin çizelgeler vardır.

Çizelge: 5-Kitapların cilt durumu

Bu yıl kütüphaneye çeşitli yollarla giren kitap sayısı		
Toplam	Ciltli	Ciltsiz

Bu yıl ciltletilen kitap sayısı		
Toplam	Dışarıda	Bölge cilt atelyesi

Kütüphanede mevcut kitap sayısı		
Toplam	Ciltli	Ciltsiz

NOT: 1- Bu yıl kütüphaneye çeşitli ve ciltsiz kitap sayısı toplamı, çizelge 1'de "bu yıl kütüphaneye giren kitap sayısı" toplamıyla aynı olacaktır.

2- Kütüphanede mevcut ciltli ve ciltsiz kitap sayısı toplamı, çizelge 1'deki "mev-

cut kitap sayısı"na eşit olacaktır.

Çizelge: 6 -Memur ve hizmetli sayıları

Kadro durumu	Kod	Toplam	Fakülte veya yüksek okul seviyesinde kütüphanecilik öğrenimi yapan	Diğer fakülte veya yüksek okul mezunu	Lise veya dengi okul mezunu	Orta veya dengi okul mezunu	İlkokul mezunu	Okul bitirmemiş
Genel idare hizmeti sınıfından	1							
Eğitim, öğretim sınıfından	2							
Yardımcı hizmetler sınıfından	3							
Toplam	4							
Yukardaki memur ve hizmetlilerden meslekî kurs görmüş olanlar	5							

NOT: Kadro ve tahsil durumlarına göre ilgili sütunlarda gösterilen memur ve hizmetlilerden meslekî kurs görenler, alt satırda ikinci kere gösterilecektir.

Halk ve çocuk kütüphaneleri istatistikleri Kütüphaneler Genel Müdürlüğü'ne toplanıp Devlet istatistik Enstitüsü'ne gönderilmekte, burada değerlendirilip yayınlanmaktadır.

b) Okul, Üniversite ve Özel Kütüphaneler: Bu tür kütüphanelerde istatistik konuları ve uygulamaları çeşitlilik göstermektedir. Ayrıca tüm kütüphanelerde de istatistik uygulamaları görülmemiştir. Aşağıdaki çizelgede de görüldüğü gibi, örnekleme alınan kütüphanelerden o/°53 ü istatistik tutmaktadır. Türlerine göre ayrı ayrı ele alacak olursak okul kütüphanelerinin o/°30 u, üniversite kütüphanelerinin o/°50 si özel kütüphanelerin ise o/°80 i istatistik tutmaktadır.

Çizelge: 7 -İstatistik tutan kütüphaneler

Kütüphaneler	Evet		Hayır		Toplam	
	Sayı	o/°	Sayı	o/°	Sayı	o/°
Okul	3	30	7	70	10	100
Üniversite	5	50	5	50	10	100
Özel	8	80	2	20	10	100
Toplam	16	53	14	47	30	100

Tüm kütüphanelerin %47 si istatistik tutmamaktadır. Bunun nedenleri gerek duyulmadığı, olanaksızlık, bilgisizlik ve başka olanak belirtilmiştir.

Çizelge: 8 -Kütüphanelerin istatistik tutmama nedenleri

Kütüphaneler	Gerek duyulmuyor		Yeterli bilgimiz yok		Olanak yok		Başka		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Okul	1	14	1	14	2	29	3	43	7	100
Üniversite	-	-	-	-	3	60	2	40	5	100
Özel	1	50	-	-	1	50	-	-	2	100
Toplam	2	14	1	7	6	43	5	36	14	100

İstatistik tutan kütüphanelerde türleri aynı olsa bile istatistik tuttukları konular farklılık göstermektedir. İstatistik tutan 3 okul kütüphanesinden ikisi salt kullanıcı istatistiği tutmakta biri ise tüm alanlarda istatistik tutmaktadır.

Üniversite kütüphanelerinde ise; istatistik tutan kütüphanelerin %40 ı sağlama, ödünç verme, kullanıcı, %40 ı sağlama, ödünç verme, başka alanlarda istatistik tutmaktadır.

Özel kütüphanelerde ise istatistik tutan 8 kütüphanenin 4'ünde salt kullanıcı istatistiği tutulmaktadır. Diğer 3 kütüphanede sağlama, ödünç verme, kullanıcı, birinde ise sağlama, kullanıcı, bütçe istatistiği tutulmaktadır.

Bu durumda görülüyor ki kütüphanelerin tuttukları istatistiklerin konularında bir birlik yoktur. (Bk. Çizelge 9)

ÇİZELGE 9. Kütüphanelerde tutulan istatistiklerin konularına göre dağılımı

Kütüphaneler	Sağlama		Ödünç verme		Kullanıcı Bütçe		Sağlama ödünç verme kullanıcı		Sağlama ödünç verme kullanıcıBaşka		Sağlama Odünç verme kullanıcıBütçe		Sağlama Kullanıcı Bütçe		TOPLAM		
	Sayı	o/o	Sayı	o/o	Sayı	o/o	Sayı	o/o	Sayı	o/o	Sayı	o/o	Sayı	o/o			
Okul	-	-	-	-	2	67	-	-	-	-	1	33	-	-	3	100	
Üniversite	-	-	-	-	-	-	-	2	40	1	20	2	40	-	-	5	100
Özel	-	-	-	-	4	50	-	3	37.50	-	-	-	1	12.50	8	100	
TOPLAM	-	-	-	-	6	38	-	5	31	1	6.25	3	18.50	1	6.25	16	100

İstatistik konularının olduğu gibi uygulamada da bir birlik yoktur. İstatistikleri incelediğimizde şu sonuçları ediniz:

Dermeye ilişkin istatistikler: Kütüphanelerde dermeye ilişkin tutulan istatistikler çeşitlidir. Örneğin kitaplar kimi kütüphanelerde başlık olarak, kimilerinde cilt olarak, kimilerinde ise hem başlık hem cilt sayılmaktadır.

Çizelge: 10.-Sağlama istatistiklerinde kitapların sayılma biçimi

Kütüphaneler	Başlık olarak		Cilt olarak		Başlık ve cilt olarak		TOPLAM	
	Sayı	o/o	Sayı	o/o	Sayı	o/o	Sayı	o/o
Okul	-	-	-	-	1	100	1	100
Üniversite	2	40	1	20	2	40	5	100
Özel	3	75	1	25	-	-	4	100
TOPLAM	5	50	2	20	3	30	10	100

Aynı durum süreli yayınlar için de geçerlidir. Kimi kütüphane başlık kimi cilt olarak saymaktadır. Kütüphanelerin o/o40 ı süreli yayınları salt başlık olarak saymaktadır.

Çizelge: 11 -Sağlama istatistiklerinde süreli yayınların sayılma biçimi

Kütüphaneler	Başlık olarak		Cilt olarak		Başlık ve cilt olarak		TOPLAM	
	Sayı	o/o	Sayı	o/o	Sayı	o/o	Sayı	o/o
Okul	-	-	-	-	1	100	1	100
Üniversite	1	20	2	40	2	40	5	100
Özel	3	75	1	25	-	-	4	100
TOPLAM	4	40	3	30	3	30	10	100

Sağlama istatistiklerinde derme kütüphanelerin $o/^{o}60$ ında sağlanma yollarına göre, $o/^{o}40$ ında ise sağlandıkları yerlere ve sağlama yollarına göre sayılmaktadır.

Çizelge: 12 -Dermenin sağlama biçimine göre sayılması

Kütüphaneler	Sağlandıkları yerlere göre		Sağlama yollarına göre		İkiside		TOPLAM	
	Sayı	$o/^{o}$	Sayı	$o/^{o}$	Sayı	$o/^{o}$	Sayı	$o/^{o}$
Okul	-	-	-	-	1	100	1	100
Üniversite	-	-	3	60	2	40	5	100
Özel	-	-	3	75	1	25	4	100
TOPLAM	-	-	6	60	4	40	10	100

Sağlanan dermenin içerik olarak sayılması da her kütüphanede farklı uygulanmaktadır. Genel olarak soruşturma uygulanan kütüphanelerden bu tür istatistik tutanların $o/^{o}50$ si dermeyi konu ve dillerine göre sayarken, $o/^{o}30$ u salt konularına, $o/^{o}20$ si ise salt dillerine göre saymaktadır.

Çizelge 13 -Sağlanan dermenin içerik olarak sayılması

Kütüphaneler	Konularına göre		Dillerine göre		Konu ve dillerine göre		TOPLAM	
	Sayı	$o/^{o}$	Sayı	$o/^{o}$	Sayı	$o/^{o}$	Sayı	$o/^{o}$
Okul	-	-	-	-	1	100	1	100
Üniversite	1	20	1	20	3	60	5	100
Özel	2	50	1	25	1	25	4	100
TOPLAM	3	30	2	20	5	50	10	100

Dermeye ilişkin istatistiklerde tek biçim uygulanma görülmektedir.

Kullanıcıya ilişkin istatistikler: Kütüphanelerde en çok farklılık gösteren terimlerden birisi de "kullanıcı" terimidir. Her kütüphane, türü aynı olsa bile bu terimi farklı yorumlanmaktadır. Bu farklı yorumlama da kütüphane istatistiklerini doğrudan etkilemektedir. Çizelge 14 de de görüldüğü gibi kütüphaneler kullanıcıyı yorumladıkları terimlere göre saydığı için, her kütüphanede kullanıcı istatistiği de farklı yorumlanmaktadır. Kimi kütüphaneler girişteki bir görevli ile kütüphaneye giren herkesi, kimi kütüphane kütüphaneden yararlanan herkesi, kimi kütüphane ödünç materyal olan herkesi, kimisi ise üye olan herkesi kullanıcı olarak sayarken kimi kütüphaneler de bu öğelerden birkaçını ele almakta, ya da bunların dışında başka dayanaklara göre kullanıcı sayısını saptamaktadır.

ÇİZELGE 14. Kütüphanelerde kullanıcının sayılması

Kütüphaneler	Kütüphaneye gelen herkes		Kütüphaneden yararlanarak herkes		Kütüphane üyesi olan herkes		Kütüphaneden ödünç alan herkes		Kütüphaneye gelen ve ödünç alan herkes		Kütüphaneden yararlanarak ve ödünç alan herkes		Hepsi		Başka		TOPLAM			
	Sayı	o/°	Sayı	o/°	Sayı	o/°	Sayı	o/°	Sayı	o/°	Sayı	o/°	Sayı	o/°	Sayı	o/°	Sayı	o/°		
Okul	-	-	2	67	-	-	-	-	-	-	1	33	-	-	1	33	-	-	3	100
Üniversite	1	20	-	-	1	20	1	20	1	20	1	20	-	-	-	-	-	-	5	100
Özel	-	-	-	-	-	-	1	12.50	2	25	-	-	-	-	-	-	1	12.5	8	100
TOPLAM	1	6.25	2	12.50	1	6.25	2	12.50	3	18.75	1	6.25	1	6.25	1	6.25	1	6.25	16	100

İstatistik tutan kütüphanelerin o/°87 si istatistikleri kütüphanenin gelişiminde kullandıklarını belirtmişlerdir. Bu oran özel kütüphanelerde o/°100 üniversite kütüphanelerinde o/°80 okul kütüphanelerinde ise o/°33 dür.

Çizelge 15 -İstatistiklerden, kütüphanelerinin gelişiminde yararlanan kütüphaneler

Kütüphaneler	Evet		Hayır		TOPLAM	
	Sayı	o/°	Sayı	o/°	Sayı	o/°
Okul	1	33	2	67	3	100
Üniversite	4	80	1	20	5	100
Özel	8	100	-	-	8	100
TOPLAM	13	87	3	19	16	100

Bu istatistiklerden hangi alanda yararlanıldığı sorusuna kütüphaneler çok çeşitli yanıtlar vermişlerdir. Genel olarak o/°15 i gelecek yılın çalışma planının hazırlanmasında, o/°8 i sağlama siyasasının hazırlanmasında o/°8 i yapının düzenlenmesinde, o/°15 i bütçe ve planlamada, o/°8 i planlama ve sağlama siyasasının saptanmasında... gibi dağılmaktadır. Daha açık bir deyişle türü aynı olsa bile kütüphanelerin istatistiklerden yararlandıkları alanlar bile çeşitlilik göstermektedir. (Bk. Çizelge 16).

ÇİZELGE 16. Kütüphane istatistiklerinden yararlanılan alanlar

Kütüphaneler	Çalışma Planı		Sağlama Siyaseti		Yapı		Bütçe ve Plan		Plan ve Sağlık Siyaseti		Personel ve başka		Personel		Bütçe Planı		Bütçe Sağlık personeli		Tüm alanlar		TOPLAM			
	Sayı	o/o	Sayı	o/o	Sayı	o/o	Sayı	o/o	Sayı	o/o	Sayı	o/o	Sayı	o/o	Sayı	o/o	Sayı	o/o	Sayı	o/o	Sayı	o/o		
Okul	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	100	1	100	
Üniversite	1	25	-	-	-	-	1	25	-	-	-	-	-	-	-	-	1	25	1	25	1	25	4	100
Özel	1	12.5	1	12.5	1	12.5	1	12.5	1	12.5	1	12.5	1	12.5	1	12.5	1	12.5	-	-	-	-	8	100
TOPLAM	2	15	1	8	1	8	2	15	1	8	1	8	1	8	1	8	1	8	2	15	2	15	13	100

Tutukları istatistikleri kütüphanenin gelişiminde kullanamayan üç kütüphane sorumlusu neden olarak bilgi eksikliği, üst yönetimle ilgili sorunlar ve daha başka sorunları göstermişlerdir.

Çizelge: 17 -Kütüphane istatistiklerinden kütüphanenin gelişiminde yararlanamayan yöneticilerin nedenleri

Kütüphaneler	İstatistiklerin tüm alan da tutul maması		Çeşitli nedenler		Bilgi eksikli ği		Üst yöne timle il gili so- runlar		Başka		TOPLAM	
	Sayı	o/°	Sayı	o/°	Sayı	o/°	Sayı	o/°	Sayı	o/°	Sayı	o/°
Okul	-	-	-	-	1	50	-	-	1	50	2	100
Üniversite	-	-	-	-	-	-	1	100	-	-	1	100
Özel	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
TOPLAM	-	-	-	-	1	33.3	1	33.3	1	33.3	3	100

Soruşturma uygulanan kütüphane yöneticileri kütüphane istatis- tiklerinin önemini bilmektedirler. Bu kütüphanelerin yöneticilerinin o/°93 ü kütüphane istatistiklerinin kütüphanelerin gelişiminde yararlı olacağı kanısındalar.

Çizelge: 18 -Kütüphane istatistiklerinden kütüphanelerin gelişiminde ya- rarılanılabilineceğine ilişkin dağılım.

Kütüphaneler	Evet		Hayır		TOPLAM	
	Sayı	o/°	Sayı	o/°	Sayı	o/°
Okul	8	80	2	20	10	100
Üniversite	10	100	-	-	10	100
Özel	10	100	-	-	10	100
TOPLAM	28	93	2	7	30	100

Çizelge: 21 -Kütüphanedeki kitap ve diğer malzeme

Yıllar	Basma eser	Yazma eser	Sürelî yayın	Mikrofilm makara	Harita	Atlas	Plak	Nota	Ses bandı	Tablo	Afis, el yazması, panjurlu, kart, posta kartı, b.
	cilt										

Kullanıcı İstatistikleri: Kütüphanenin girişinde tutulan bir istatistikle Kütüphane'ye her giren kullanıcı olarak sayılmaktadır. Kullanıcı sayısı "okuyucu ve okuyanların yararlandıkları eser sayısı" adı altında tutulan istatistikte kullanıcıların yararlandığı cilt sayısına göre kitap, süreli yayın, makara sayısına göre mikrofilm ve tek tek diğer gereçler verilmektedir.

Çizelge: 22 -Okuyucu ve okuyucuların yararlandıkları eser sayısı

Yıllar	Okuyucu	Okuyucuların yararlandıkları eser sayısı								
		Toplam	Kitap	Sürelî yayınlar Yüksek Yabancı	Mikro- film	Harita	Küpür	Fotoğraf ve resim	Ses bandı	Nota

Bu istatistiklerin dışında Kütüphane'nin çalışanlarına ilişkin bir istatistik daha tutulmaktadır. Bu istatistikte çalışanlar eğitim düzeyi ve kadrolu, hizmetli ayrımı ile sayılmaktadır.

Çizelge: 23 -Memur sayısının kadro ve öğrenim durumlarına göre dağılımı

Yıllar	Kadro durumu	Toplam	Fakülte ve Yüksek okul Seviyesinde kütüphane çalışanları	Diğer Fakülte ve Yüksek okul bitiren	Lise ve dengi okul bitiren	Orta okul ve dengi okul bitiren	İlkokul bitiren
	Toplam Kadrolu Hizmetli						

Bu istatistiklerin dışında çalışma raporu niteliğinde ve devlet İstatistik İnstitüsü yayınlarında yer almayan sayısal bilgiler toplanmaktadır. Bunlar Kütüphane'nin kültürel etkinlikleri, yurt içi ve dışı yazışmaları, şubelerin çalışmaları ve yayınlarına ilişkindir.

III. Bölüm'ün Dip Notları:

1. Güner, T. Nihat. "T. Nihat Güner'in Konuşması" DİE'de Bir Ay. Atatürk özel sayısı. 2. (Mayıs-Tem. 1981) s. 1-2.
2. y.a.g.e. s. 5.
3. y.a.g.e. s. 10.
4. Maarif-i Umumiyye Nezaret-i Celilesi İdaresinde bulunan makatib-i ibtidaiyye, rüşdiyye, aliyye ile makatib-i hususiyye ve cenebiyyenin ve Dersaadette tahriri icra kılınan ve tasrada mevcut bulunan kütüphanelerin istatistiği. 1310-1311 sene-i dersiyyesi. İstanbul: Matbaa-i Osmaniyye.
5. Dersaadet ve Vilayatta Kâin Kütüphanelere Dair İstatistik Mecmuasıdır. Yay: Maarif-i Umumiyye Nezareti İstatistik Müdüriyeti. 1907.
6. T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü. Türkiye İstatistik Yılı 1975. Ankara: DİE. 1976 s. III.
7. T.C. Başbakanlık Türk Standartları Enstitüsü. "Uluslararası kitaplık İstatistikleri" T.S. 2144/ Kasım 1975 Ankara: Taylan Matbaası.

BÖLÜM IV. TÜRKİYE KÜTÜPHANELERİNDE TUTULAN
İSTATİSTİKLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Türkiye'de kütüphane istatistikleri konusunda yeterli çalışmalar yapılmadığı bir gerçektir. Bunun en açık örneği her kütüphanede istatistik tutulmaması, tutulmaların da ölçünlü ve işlevsel olmamasıdır. Kütüphane istatistiklerini türlerine göre değerlendirirsek şu sonuçları elde ederiz.

Kütüphane türlerine göre değerlendirme :

a) Halk ve çocuk kütüphaneleri: Bu gün ülkemizde sayıca en çok olan ve her geçen yıl daha da artarak yaygınlaşan Halk ve Çocuk Kütüphaneleri tekbiçim istatistik çizelgeleri kullanıyor olmalarına karşın gerek çizelgelerin hazırlanışındaki eksiklik ve yanlışlıklar, gerekse uygulamada görülen yanlışlıklar nedeniyle, istatistik verilerinin işlevsel olduğu söylenemez. Söz konusu çizelgeler incelendiğinde genel olarak şu yanlışlıklar görülmektedir:

1. Tutulan istatistiklerin anlaşılmasını kolaylaştıracak, çok çeşitli ve farklı eğitim düzeyinden olan uygulayıcılara yardımcı olacak tanımlar yapılmamıştır. Oysa istatistik çizelgelerinin anlaşılabilirliği ve belirli bir amaçla kullanılabilirliği, çizelgedeki terimlerin tanımlanması ile olasıdır. Bu yapılmadığı için yanlışlıklar doğmaktadır.

2. Sayımlarda istatistiğe dayanak olan birim yanlış seçilmiş, ya da seçilen birime göre ad verilmemiştir. Örneğin ödünç verilen kitapların sayılıp okuyucu sayısı olarak adlandırılması gibi. (Bk. Çizelge 4).

3. Bir terim altında, ya da bir çizelge içinde değerlendirilemeyecek olan konular birlikte sayılmıştır. Örneğin, süreli yayınlar ve kitaplar ile kullanıcılar ve üyeler aynı çizelge içinde sayılmışlardır.

4. Çizelgede kütüphane için pek önem taşımayan kimi konulara dek ayrıntıya inilirken, son derece önemli olan konular çok yüzeysel olarak ele alınmıştır. Örneğin, kitapların cilt durumunu ayrıntılarına değin ele alınmakta (Bk. çizelge. 5), ancak kullanıcının niteliğine, ya da

sürekli yayınların özelliklerine, türlerine hiç değinilmemektedir.

5. Bir başka konu da çağdaş gelişmelere koşut (paralel) olarak kütüphanelere girebilecek kitap ve süreli yayınlar dışındaki kütüphane araçlarına ilişkin bilgi istenmemesidir. Örneğin bu gün pek çok halk ve çocuk kütüphanelerinde varlığı bilinen televizyon, radyo, plak, bant, film gibi göze ve kulağa yönelik araçlar istatistik çizelgesinde yer almamıştır. (Bk. Çizelge. 1,2) Henüz ekleme konusunda da bir çalışmaya rastlanmamıştır.

6. Kütüphaneyi oluşturan donanım türünden diğer gereçler, bina ve bütçe durumuna ilişkin herhangi bir bilgi de derlenmemektedir.

Bu genel yanlışlar ve eksiklikler ışığında kullanılan çizelgeler tek tek ele alındığında ortaya çıkan durum şu olmaktadır:

Çizelge. 1 -Konularına göre her yıl kütüphaneye giren mevcut kitap sayısı: Bu çizelgede şu yanlışlar görülmektedir.

1. Tanım yapılmamıştır. Tanım olmayışı da verilen sayılara duyulan güveni sarsmakta, kullanılabilirliği azaltmaktadır. Kitapların cilt olarak mı yoksa başlık olarak mı sayılacağı belirtilmemiştir. Oysa iki tür sayım arasında önemli ayrılıklar vardır. Kütüphanenin gelişmesinde, sağlanan kitapların başlıklarına göre sayımı ve değerlendirilmesi durumunda içeriği ve geleceğe yönelik gereksinimler ve girişimler açısından önem taşımaktadır. Cilt sayısı ise dermenin oyluğunu (hacmini) vermektedir. Kitapların cilt sayısının konularına göre dağılımına neden gerek duyulduğunu anlaşılamamaktadır. Fiziksel özellikler içerik aynı çizelgede değerlendirilmeye çalışılmıştır. Diyelim ki, genel konularda 50 ciltlik bir ansiklopedi girmişse, bu istatistik çizelgesinde 50 olarak sayılmaktadır. Oysa bu 50 ciltli bir tek kitaptır.

2. Farklı özelliği olan materyalin birlikte sayıldığı görülmektedir. Çizelge: 1 de süreli yayınlar kitaplarla birlikte sayılmaktadır. Böyle bir uygulama, zaten tanıma yapılmayan çizelgelerde, anlaşılabilirliği ve

kullanılabilirliği olanaksız bir duruma sokmuştur.

3. Kütüphanecilik biliminde, kütüphane materyalinin sağlanması üç yolla yapılmaktadır. Bu bilimsel bir gerçektir ve meslek yazınına da geçmiştir. Bunlar; satınalma, başış ve değişimdir. Ancak çizelgede bu üç yoldan "değişim" alınmamış, bunun yerine iki yeni yol ya da yöntem getirilmiştir: "Resmî kurumlardan gelen" ve "Diğer kütüphanelerden devir". Eğer kitap, söz konusu yerlerden para karşılığı sağlanıyorsa "satın alma"ya herhangi bir kütüphane aracı, örneğin kitap karşılığı sağlanıyorsa "değişim"e karşılıksız olarak sağlanıyorsa "başış"a girer, Oysa görülmektedir ki, bu çizelgede "sağlama biçimi" ile "sağlanan yer" kavramı karıştırılmış, aynı kabul edilmiştir.

Çizelge. 2 -Yazılışlarına ve dillerine göre kitap sayısı: Çizelgede salt dil ayrımı yapılmıştır. Oysa bu yeterli değildir. Dillere göre alınan sayısal bilgilerin konularına göre dağılımı daha çok önem taşımaktadır. Ayrıca, bir ya da birkaç çizelgede ve kesinlikle ayrı olarak ele alınması gereken süreli yayınlar ise, hiç ilgisi olmayan bir çizelgeye çok sınırlı olarak yerleştirilmiştir.

Çizelge. 5 -Kitapların cilt durumu: Kitapların cilt durumuna neden bu denli önem verildiği anlaşılamamıştır. Kütüphane, okuyucu, ve araştırmacı için önem taşımayan bu konunun böylesine ayrıntılı alınması yanlış ve gereksizdir.

Çizelge. 5 -Kullanıcı sayısı: Kullanıcı sayısı belirleyecek çizelgelerde kullanıcılar, kütüphane dışına ya da kütüphanede okumak için aldıkları kitapların sayısı ile belirlenmektedir. Yani bir anlamda kullanılan kitaplar sayılmakta, elde edilen sonuç kullanıcı sayısı olarak verilmektedir.

İstatistiklerin temel yanlışlarından biri olan birinin yanlış seçimi yada adlandırılması bu örnekte kullanılmış olmaktadır. Ama kütüphaneyi kullanma biçimlerine göre kullanıcıların ayrılmasının nedeni be-

lirsizdir.

Bu çizelgede çok ilginç olan bir konu da kullanıcıların kitap konularına göre sınıflandırılmasıdır. Oysa kullanıcıların sınıflandırılması gereken birçok özellik vardır. Yaş, öğrenim düzeyi, meslek, cinsiyet gibi. Bunlardan sadece cinsiyet ve öğrenci-yetişkin ayrımı çizelgede yer almıştır. Öğrenci-yetişkin ayrımının ölçütü bilinmemektedir. Cinsiyet ise halk ve çocuk kütüphaneleri kullanıcıları için yeterli ölçüt değildir.

Bu çizelgedeki toplam bilgiler istatistikte görülen ve çift sayıma olarak adlandırılan bir başka yanlgıyı da yansıtmaktadır. Bir kitap, bir kez mi ödünç verilmektedir, ya da bir kullanıcı bir kez mi kütüphaneye gelmiştir ?

Çizelgenin temel yanlışlarından biri de, daha önce de belirtildiği gibi tanımların yapılmamasıdır. Öğrenci ve yetişkin ayrımı nasıl yapılmaktadır ? yaş sınıflamasına göre mi, yoksa kimliklerine göre mi ? Okul çağında olupda okula gitmeyen bir kişi hangi tanıma girecektir. Görünen odur ki, bu konu, istatistiği tutan kişinin yorumu ve anlayışına kalmıştır.

Kütüphane istatistikleri için apayrı konular olan, ödünç verilen kitaplarla okuyucu sayısı bir çizelgede birleştirilerek çok yanlış bir uygulama içine girilmiştir.

Kullanıcı konusunda görülen bu çift sayımlar ve birimin yanlış seçilmesi halk kütüphanelerindeki kullanıcı sayısının olduğundan fazla gösterilmesine neden olmuştur. Örneğin 1970 istatistiklerine göre halk kütüphanelerindeki kullanıcı sayıları ele alındığında kimi illerde o yılın nüfus sayımına göre ilginç sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Kimi illerde kullanıcı sayısının nüfustan fazla olduğu görülmektedir. Örneğin 1970 yılında Nevşehir ili sınırlarında yaşayan 75.019 kişiye karşın, kullanıcı sayısı 207.068 olarak belirlenmiştir. Aynı durum Niğde ilinde de söz konusudur. Birçok ilde ise kullanıcı sayısı il nüfusuna çok yakındır. 1/

Kullanıcı sayısının, nüfustan çok olması olanaksızdır. Nüfusa çok yakın olması da, okur yazar oranı düşük olan ülkemizde oldukça şaşırtıcıdır. Tüm bu sonuçlar, çift saymalardan kaynaklanmaktadır.

Çizelge. 4 -Ödünç kitap verme: Bu çizelge 1 ve 3 numaralı çizelgelerin birleşik bir özeti ya da kısa bir yinelenmesi gibidir. Çizelgenin yanında yapılan açıklamada, 3. çizelgede "Evlere ödünç kitap alan okuyucu sayısı"nın bu çizelgede "Ödünç verilen kitap sayısı" olarak verilmesi gerektiği belirtilmektedir. Yani sağlanan bir çizelgede kullanıcı, bir çizelgede de kitap sayısı olarak verilmiş, böylece istatistik iyice yanlış ve anlamsız bir hale sokulmuştur.

Çizelge. 6 -Memur ve hizmetli sayıları: 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'nda belirtilmiş görevli sınıflarına ve öğrenim durumlarına göre bir ayırım öngörülmektedir. Hizmet sınıflarına göre yapılan bu ayırım oldukça yüzeysel kalmaktadır. Oysa çalışanların kadro ünvanlarına göre yapılacak bir ayırım oldukça yararlı olurdu.

Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler Genel Müdürlüğü ile Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü arasında yapılan bir anlaşma uyarınca uygulanan sözkonusu istatistik formu, görüldüğü gibi kütüphanecilik tekniği ile incelendiğinde eksiklikler, yanlışlıklar ve gereksiz ayrıntılara rastlanmaktadır. Formun arka sayfasında yapılan açıklamada "Bu formdaki bilgiler kütüphane hizmetlerinin daha iyi ve etkin bir şekilde verilebilmesi ve geleceğe ait bazı planların yapılabilmesi için toplanmaktadır" denilmektedir. Ancak bu çizelgelerle toplanan bilgilerin açıklanmada belirtilen amaç için nasıl kullanıldığı bilinmemektedir.

Şu anda "Halk ve Çocuk Kütüphaneleri"nde uygulanan istatistik çizelgelerinin yanlışlıklarını sayı olarak verecek olursak:

458 Halk kütüphanesine gönderilen 1978 yılına ilişkin istatistik çizelgeleri içinde; 206 kütüphane istatistiği hiç yanlışsız doldurmuş, 252 kütüphane ise çeşitli tablolarda hata yapmıştır.

Bu tablolarda yapılan hatalar şunlardır:

I. tabloda: 35 Kütüphane toplam hatası yapmıştır.

30 " yanlış ve eksik doldurmuştur.

6 " konularına göre ayırım yapmamıştır.

2 " toplam almamıştır.

II. tabloda: 42 " toplam hatası yapmıştır.

118 " yanlış ve eksik doldurmuştur.

III. tabloda: 3 " toplam hatası yapmıştır.

3 " yanlış ve eksik doldurmuştur.

IV. tabloda: 98 " toplam hatası yapmıştır.

15 " yanlış ve eksik doldurmuştur.

2 " konularına göre ayırım yapmamıştır.

27 " ödünç verme servisine ilişkin okuyucu sayılarına genel okuyucu sayısını katmamıştır.

V. tabloda: 15 Kütüphane toplam hatası yapmış,

3 " yanlış ve eksik doldurmuştur.

262 Çocuk kütüphanesi ve çocuk bölümünden gönderilen 1978 yılına ilişkin istatistik çizelgeleri içinde;

97 kütüphane istatistik çizelgelerini hatasız doldurmuş, 165 kütüphane ise hata yapmıştır. Bunlar

I. tabloda: 47 kütüphane eksik ya da yanlış doldurmuş,

13 " toplam hatası yapmıştır.

II. tabloda: 94 " eksik ya da yanlış doldurmuş,

9 " toplam hatası yapmıştır.

III. tabloda: 16 " eksik ya da yanlış doldurmuş,

8 " toplam hatası yapmıştır.

IV. tabloda: 20 " eksik ya da yanlış doldurmuş.

66 " toplam hatası yapmıştır.

V. tabloda: 27 " eksik ya da yanlış doldurmuş.

3 " toplam hatası yapmıştır.

bu yanılgılar 1979 yılında Kütüphaneler Genel Müdürlüğü'nce sap-
tanmıştır. 2/

Görülmüğü gibi "halk ve çocuk kütüphane'lerinde ölçünleştiril-
miş formlar kullanılmasına karşın, gerek formların yanlış hazırlanması,
gerekse yeterli tanımlamalar ve açıklamalar olmayışı bu istatistik veri-
lerinin, kütüphanelerin gelişiminde değerlendirilmesini olanaksızlaştır-
maktadır.

Ülkemizde kütüphanelerin büyük çoğunluğunu oluşturan halk kütüp-
hanelerinde görülen bu durumu yanısıra, diğer tür kütüphanelerdeki ista-
tistik uygulamalarına değinmekte yarar vardır. Bu nedenle Türkiye'deki o-
kul, üniversite ve özel kütüphanelerin istatistik çalışmalarını; yapılan
soruşturma yanıtlarından değerlendireceğiz. Soruşturmada örnekleme alınan
10 okul 10 üniversite ve 10 özel kütüphanelerdeki uygulamaları şöyle de-
ğerlendirebiliriz:

Okul Kütüphaneleri: Her yönüyle yetersiz olan okul kütüphanelerinde düzen-
li ve yaygın bir istatistik çalışmasına rastlanamamıştır. Milli Eğitim Ba-
kanlığı'nın, okul kütüphanelerinden sayısal veri istememesi, kütüphaneler-
in istatistik tutmamasına neden olmuştur. Örnekleme alınan kütüphaneler-
den sadece 0/50 unda istatistik tutulmakta, bu da kütüphane sorumluları-
nın kendi gayretlerinden kaynaklanmaktadır. Diğer kütüphaneler ise çeşit-
li nedenlerle istatistik tutmamaktadır.

Soruşturma kapsamına giren kütüphanelerden sadece TED. Ankara
Koleji - Orta kısım kütüphanesinde, tüm alanlarda ve çok ayrıntılı ista-
tistik tutulmakta, diğer 2 kütüphanede ise sadece okuyucu istatistiği tu-
tulmaktadır. Yine sadece bir kütüphane tuttuğu istatistiklerden kütüpha-
nenin gelişiminde yararlandığını belirtmiştir.

Okul kütüphanelerinde istatistik çalışmaları son derece yeter-
sizdir. Ayrıca bu istatistikler, tek bir yönetime bağlı bulunduğu halde,
ölçünlülükten yoksundur. Oysa halk ve çocuk kütüphanelerinden sonra yay-

gınlık ve örgütlülük açısından Türk Kütüphaneciliği'nde önemli bir yeri olması gereken okul kütüphanelerinin gerekli sayısal veriden yoksun olması, gelecekte de bu tür kütüphanelerin gelişmesini olumsuz yönde etkileyecektir.

Üniversite Kütüphaneleri: Diğer tür kütüphanelere karşın gerek görevli, gerekse düzen açısından daha olumlu olan üniversite kütüphanelerinde de istatistik çalışmaları yeterli değildir. Örnekleme alınan kütüphanelerden ancak o/°50 sinde istatistik tutulmaktadır. Uygulanan istatistikler ise gerek konu, gerekse uygulama açısından çeşitlilik göstermektedir. Bunlara karşın istatistik tutan kütüphanelerin o/°80 i edinilen verileri kütüphanelerinin gelişiminde kullandıklarını belirtmişlerdir. Oysa her alanda istatistik tutmayan, tuttuğu istatistiklerde de kitap ve süreli yayınları cilt olarak saymak gibi yanlışlar yapan bu kütüphanelerin, istatistiklerden nasıl yararlandığı tartışılabilir.

Özel Kütüphaneler: Soruşturma alanına giren özel kütüphanelerin o/°80 inde istatistik uygulamaları vardır. Ama istatistik tutan kütüphanelerin o/°50 si salt kullanıcı istatistiği tutmaktadır.

Bu tür kütüphanelerde de tutulan istatistikler gerek konu gerekse uygulama alanında çeşitlilik göstermektedir. İstatistik tutan kütüphanelerin o/°50 si kütüphaneden yararlanan herkesi "Kullanıcı" olarak saymaktadır. Oysa bu yararlanma nasıl olmaktadır, ölçüt nedir, belirsizdir.

İstatistik tutan özel kütüphanelerin tümü istatistikleri kütüphanelerinin gelişiminde kullandığını belirtmektedir. Oysa tutulan istatistiklerin o/°50 si sadece kullanıcıya ilişkindir ve bu da kütüphanenin gelişiminde kullanılabilecek tek ölçüt değildir.

Milli Kütüphane: Milli Kütüphane'de istatistik konuları dar ve yetersizdir. Derneğe ilişkin istatistikte kitap ve süreli yayınlar salt cilt olarak sayılmakta, böylece kitap ve süreli yayınların birim sayısı bilinmemektedir. (Bk. Çizelge. 21). Ayrıca derneğin konuya göre istatistiği ol-

mayışı büyük bir eksikliktir. Milli Kütüphane'nin derleme kütüphanesi olduğu göz önüne alınırsa konu ayrımasının, dermenin başlık olarak sayısının ülkenin yayın yaşama hakkında bilgi verebileceği görülür.

Bunun dışında dermeye ilişkin bir diğer istatistik de yıllık eklemelere ilişkindir. Burada kitaplar için ayrı çizelge, süreli yayın ve diğer gereçler için ayrı çizelge hazırlanması da ilginçtir. (Bk. Çizelge 19,20). Salt kitapların sağlanmış biçimi verilmekte diğer gereçler için böyle bir ayırma yapılmamaktadır. Bunun dışında dermeye ilişkin başka bir istatistik yoktur.

Kullanıcı istatistiklerinde ise kütüphaneye gelen herkes kullanıcı olarak sayılmakta, bu sayım da kapıdaki görevlinin ek işi olarak yürütülmektedir. Kullanıcı salt yararlandığı dermenin türüne göre sayılmakta başkaca bir ayırma yapılmamaktadır. (Bk. Çizelge. 22). Bu da kullanıcının niteliğini belirtmekte yeterli ölçüt değildir.

Çalışanlara ilişkin istatistikte ise çalışanların ünvanları yer almamaktadır. (Bk. Çizelge. 25).

Bunlar dışındaki veriler tümüyle rapor niteliğindedir. Hiç değinilmeyen konular ise: Ulusal ve uluslararası düzeyde kütüphanelerarası işbirliği, bütçe ve harcamaları, kütüphane bina ve araç-gereçleri ve kütüphane çalışanlarına ilişkindir.

Genel değerlendirme:

Görülüyor ki, tıbaında olmasa bile her kütüphanede istatistik çalışmaları vardır. Ancak bu kütüphanelerden Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü'ne bağlı halk ve çocuk kütüphaneleri dışında hepsinde istatistikler, gerek konu, gerekse uygulama açısından ayrılıklar göstermektedir. Halk ve çocuk kütüphaneleri dışında hiçbir kütüphanede ölçünleştirilmiş konu, terim ya da çizelgelere rastlanmamıştır. Ayrıca halk ve çocuk kütüphanelerinde kullanılan ölçünleştirilmiş formlar da yetersiz ve yanlışdır.

Genel olarak ele alındığında soruşturma uygulanan kütüphanelerin, türü aynı olsa bile hiçbirinde gerek teori, gerek uygulama yönünden ölçünlü bir istatistik çalışması yoktur ve toplam 30 kütüphaneden sadece 4 tanesi soruşturmada belirtilen tüm alanlarda istatistik tutmaktadır.

Kütüphane istatistiklerinde bir ölçünlülük olmaması, hem yanılgılara, hem de farklı sonuçlar çıkmasına neden olmaktadır. Bu nedenle eldeki verilerle Türkiye kütüphanelerine ilişkin bir düşünce ileri sürülemez, ulusal düzeyde değerlendirme ve planlama yapılamaz. Kütüphane istatistiklerindeki bu ölçünsüzlük, istatistiklerin birlikte değerlendirilmelerine olanak vermemektedir. İstatistiksel yanılgılardan biri olan, kavram ve anlamları farklı istatistik verilerini karşılaştırarak bir sonuç elde edilmesi, ne denli doğru ve sağlıklı olabilir? Örneğin başlık ve cilt olarak sayılmış kitaplara ilişkin verilerin karşılaştırılması zor hatta olanaksızdır. Başlık ve cilt olarak her kütüphanede farklı sayılan kitap ve süreli yayınlara ilişkin toplam bir sayı vermek de olanaksızdır.

Türkiye'de istatistikleri düzenli olarak toplayıp yayınlayan Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, kütüphanelere ilişkin yayınlarında, 1968 den bu yana okul ve üniversite kütüphanelerini kapsamaktadır. Özel kütüphaneler ise söz konusu kuruluşça hiç ele alınmamıştır. Bu durumda Türkiye Kütüphaneleri ile ilgili sayısal bilgi edinilmesi olanaksızdır. Ancak en son 1979 yılı verilerini kapsayan "Kültür istatistikleri" isimli yayınlara; Milli, Halk ve çocuk Kütüphaneleri hakkında sayısal veri edinilebilir.

Konu ile ilgili görüştüğümüz Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü Kültür ve Spor İstatistikleri Şubesi Müdürü'nden edinilen bilgiye göre; halk ve çocuk kütüphanelerinde uygulanan istatistik formları, Avrupa ölçünleri gözönüne alınarak Devlet İstatistik Enstitüsü tarafından hazırlanmaktadır. 3/ Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü bu konuda

ancak öneri ve isteklerde bulunabilir. Devlet İstatistik Enstitüsünün, Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü ile yaptığı bir protokol sonucu formlar Genel Müdürlük'e Halk ve Çocuk kütüphanelerine dağıtılmakta ve toplanıp değerlendirilerek üzere Devlet İstatistik Enstitüsü'ne verilmektedir.

Sütekin'e göre Devlet İstatistik Enstitüsü Yayınlarının Okul ve Üniversite kütüphanelerini kapsamamasının nedeni, Şubenin Millî Eğitim Şubesi'nden ayrılması ve gönderilecek istatistik formlarına bu kararlardan yanıt alamayacakları ya da geç alabilecekleri düşüncesidir. Bu nedenle de bu kütüphanelerden istatistik isteneleri gelecekte de olanaksız görülmektedir. Özel kütüphanelerin de yanıt vermeyecekleri ya da geç yanıt vererek yayınları aksatacağı nedeni ile ele alınmadığı belirtilmiştir.

Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü'nde Kütüphaneler Genel Müdür Yardımcısı ile yapılan görüşmede de, Genel Müdürlüğün de sözkonusu formların yetersizliklerinin ayırında olduğu izlenimleri edinilmiştir. 4/ Fakat bu konuda bir çalışma yapılmadığı gibi, 1978-79 yılları çalışma döneminde istatistik çizelgelerinin değiştirilmesi için yapılan çalışmalar, hazırlanan çizelgeler de uygulanmaya konulmamıştır.

Gerek Devlet İstatistik Enstitüsü, gerekse Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü'nde Halk ve Çocuk Kütüphane İstatistiklerine ilişkin hazırlanan ortak protokol ulaşılamadığından incelenememiştir.

Devlet İstatistik Enstitüsü, istatistik formlarını Avrupa Standartlarına uygun hazırladığını belirtmesine karşın Türk Standartları Enstitüsü'nce Türk ölçünü olarak kabul edilen ve yayınlanan "Uluslararası Kitaplık İstatistikleri"nden haberi yoktur. Aynı yayın Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü'nce de bilinmemektedir. 1978 yılında Türk ölçünü olarak benimsenen bu ölçünlere uygun istatistik çizelgeleri hazırlanması üzücüdür.

Gerek bu konu, gerekse yasal yaptırımlara dayandığı halde, yanıt alınamayacağı gibi gerekçelere istatistiklerin her tür ve tüm kütüphaneleri kapsamaması Devlet İstatistik Enstitüsü'nün, kütüphane istatistikleri konusunda pek ilgili davranmadığı sonucunu çıkarmaktadır. Aynı ilgisizlik Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü'nce de geçerlidir.

Kütüphane istatistiklerinin yararlı ve amacına yönelik olabilmesi için tutulan istatistikler geçerli ve anlamlı olmalı, toplandıktan sonra kullanılmalıdır. Geçerli olabilmeleri için, istatistik formlarının ölçünleştirilmiş, karşılaştırılabilir ve terimlerin açıkça tanımlanmış olmaları gerekir. Kütüphane istatistiklerinin anlamlı olması ise bunların kullanılma amacına, bu amacın konu ile ilgisine, toplama ve yorumlanmasının doğruluğuna bağlıdır.

Ankara kütüphanelerinde yapılan araştırmada bu koşullara uygun kütüphane istatistiklerine rastlanmamıştır. Kütüphane istatistiklerinin, kimi kütüphanelerde hiç tutulmayışı, kimilerinde yetersiz alanlarda ve yanlış tutuluşu, kimilerinde ise ölçünlülükten yoksun oluşu görülmüştür.

Uygulamada görülen yanlışların nedenlerini; bilgisizlik, özen göstermeme, önemsememe ve görevlinin iyi hizmet verdiğini gösterme çabası ya da kütüphanenin ödeneğini arttırma düşüncesi gibi belli bir amaç gütece olarak sıralayabiliriz. 5/

Buraya değin yapılan incelemeler ve araştırmalar sonucu sağlanan bilgiler Türkiye'de tutulan kütüphane istatistiklerinin amaç ve önemi doğrultusunda olduğunu, kütüphaneden kütüphaneye büyük ayrılıklar göstermektedir. Genel yanlışlardaki ayrılıkları ile birlikte bu ayrılıkları iki ana bölüme toplamak olasıdır; 1-Konusal ayrılıklar, 2-Uygulama ayrılıkları.

1-Konusal ayrılıklar: İncelenen kütüphanelerdeki istatistik çalışmalarının değerlendirilmesinden de anlaşıldığı kadarıyla değişik tür kütüphanelerde olduğu denli aynı tür kütüphanelerde de konu yönünden ayrılıklar

belirmektedir. Örneğin: Halk kütüphanelerindeki kitapların cilt durumuna ilişkin istatistiklere başka kütüphanelerde rastlanmamaktadır, ya da bir üniversite kütüphanesinde bütçe istatistiği tutulurken diğerinde tutulmamakta, bir okul kütüphanesinde tutulan sağlama istatistiği başka bir okul kütüphanesinde görülmemektedir.

2-Uygulamada görülen ayrılıklar: İstatistik konularında görülen ayrılıklara koçut olarak, uygulama biçimlerinde de ayrılıklar görmek olasıdır. Örneğin Halk, çocuk ve kimi özel kütüphanelerde kullanıcı sayısı üdüncü verilen kitap sayısı ile belirlenirken, Üniversite kütüphanelerinin her birinde farklı durumlarda belirlenmektedir. (İlk. Çizelge. 14). Kimi kütüphanelerde derneç, cilt, kimsilerinde başlık, kimsilerinde ise hem cilt hem başlık olarak sayılmaktadır.

Tüm bu ayrılıklar ya da ölçünleştirilmemiş istatistikler; Kütüphane istatistiklerinin belirli bir amaç için kullanılmasını ve değerlendirilmesini olanaksız kılmaktadır. Güvenilir, yeterli ve geçerli sayısal verilerin olmayışı, Türkiye kütüphaneleri hakkında konuşmamızı, planlar yapmamızı sonuçta Türk kütüphanelerinin gelişimini engellemektedir.

IV. Bölüm'ün Dip Notları:

1. Yıldırım, O. Üstün. "Gerçeği Ararken. Okuyucu İstatistikleri II". Yeni Yayınlar. 23:2, 1978 s. 17.
2. Köksal, Sema. "Halk Kütüphanelerimizde İstatistik Uygulamaları Üzerine bir Çalışma" Ankara: A.U. DTCF Basılmamış Lisans tezi, 1980 s. 36-39
3. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü Kültür ve Spor Şubesi Müdürü Sungur Sütekin ile yapılan görüşme. 17 Mayıs 1982.
4. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler Genel Müdür Baş Yardımcısı Nail Bayraktar ile yapılan görüşme. 13 Mayıs 1982.
5. Yıldırım, O. Üstün. "Okuyucu İstatistikleri Terimi Üzerinde Bir İnceleme ve Yeniden Tanımlanması". Ankara: H.U. Basılmamış Bilim Uzmanlığı Tezi. 1975 s. 45.

BÖLİM V. SONUÇ VE ÖNERİLER

SONUÇ ve ÖNERİLER:

Türkiye kütüphanelerinde tutulan istatistiklerin yetersizliği ve amacına ulaşamadığı bir gerçektir. Tüm kütüphanelerde istatistik tutulmamasında, istatistik tutan kütüphanelerde de tüm alanlarda ve ölçünlü bir çalışma görülmektedir.

Halk ve çocuk kütüphanelerinde uygulanan tekbiçim istatistik gızelgeleri ise çok yetersiz ve uygulamada birçok yanlışlıklar doğurmaktadır. Ayrıca uluslararası ölçünlerden çok uzaktır.

Diğer tür kütüphanelerde ise istatistik tutmayan kütüphaneler yarıya yakındır. İstatistik tutanlar ise gerek istatistik konuları, gerekse terminoloji ve uygulama yönünden büyük farklılıklar göstermektedir. Bu sonuçlarla ulusal veya uluslararası bir değerlendirme yapmak olanaksızdır. Sağlıklı sayısal verilerden yoksun olmak geleceğe yönelik planlar yapmayı, kütüphanelerimizin gelişmesi için, yeniden örgütlenme (re-organizasyon) çalışmalarını yapmayı engeller. Bu durumda, Türk kütüphanelerinin gelişimini engelleyen nedenlerden birisi de tüm kütüphanelerde ve ölçünlü tutulmayan istatistiklerdir, diyebiliriz.

Bunun nedeni de konunun ülkemizde yeterince önemsenmediğine ve incelenmediğine bağlamak olasıdır. Bu konuda Türkçe kaynak taramasında salt bir kişinin araştırma yaptığını görmek savımızı kuvvetlendirir.

Yasal yaptırımlara dayalı olan Devlet İstatistik İstitüsü'nün kütüphane istatistikleri konusunda yeterli çalışma yaptığı söylenemez. Kuruluş kapsamına tüm kütüphaneleri alması, hazırladığı formlar ise uluslararası ölçünlere uymamaktadır.

İlginc bir konu da kütüphane sorumluların ya da yöneticilerinin büyük bir kısmının kütüphane istatistiklerinin kütüphanelerin gelişiminde önceli ve yararlı olduğuna inanmalarına karşın istatistik tutmamalarıdır. Bunun nedeninin ise konuya ilişkin bilgilerinin sınırlı olmasından kaynaklandığını savunabiliriz.

Kısaca Türkiye kütüphanelerinin tümünde istatistik tutulmaması, tutulmalarda ise farklılıklar olması, bu istatistiklerin kütüphanelerin gelişiminde kullanılamayacağı, elde sağlıklı sayısal verilerin olmayışının kütüphanelerin gelişimini ve çalışmalarını olumsuz yönde etkileyeceği sonucunu vermektedir. Kütüphane istatistiklerinin daha işlevsel bir düzeye getirilebilmesi için ilgili kurumlara yöneltilebilecek öneriler şunlardır.

Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü yıllıklarının ve kütüphane istatistiklerine ilişkin ayrıntılı ve toplu istatistik verilerini kapsayan yayınlarının elden geldiğince eksiksiz hazırlanması, veri birimlerine ilişkin açıklamalar, tanımlamalar yapılması Türk Kütüphaneciliği açısından en kısa zamanda ele alınması gereken çalışmalardır. Devlet İstatistik Enstitüsü yayınlarının her tür kütüphaneleri kapsamaması, gerektiğinde devletçe belirlenen yasal yaptırımlara dayandırılması ivedilikle beklenmektedir.

Kütüphane istatistiklerinde yanlışları en aza indirmek için tüm kütüphanecilik eğitimi veren kurumlara istatistik dersleri konulmalıdır. Ayrıca kütüphane görevlilerinin hizmet içi eğitimleri ve bu konuda düzenlenebilecek kurslarda istatistik eğitimi de yer almalıdır.

En öncelikli konu ise, tüm kütüphanelerde uygulanabilecek ölçünleştirilmiş istatistik formları ve terimlerinin hazırlanmasıdır. Bu terimler yanlışya ve kararsızlığa yer vermeyecek biçimde tanımlanmalıdır. Tüm kütüphanelere dağıtılsak üzere hazırlanacak çizelgelerde yanlışları en aza indirmek için açıklamalar ve tanımlamalar yer almalıdır. Söz konusu formların hazırlanmasında gerek istatistik konuları, gerekse uygulamanın ve tanımların saptanması için Devlet İstatistik Enstitüsü, Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü, Üniversite Kütüphanecilik BÜH'leri ve Kütüphanecilik Dernekleri'nin görüşleri, ortak çalışmaları, gerek tanımlar gerekse istatistik konularının saptanmasında UNESCO'nun hazırladığı

ve Türk Standartları Enstitüsü'ce, Türk Standardı olarak benimsenen uluslararası Kitaplık İstatistikleri teacil alınmalıdır.

Hazırlanacak istatistik çizelgeleri kütüphanelerin gelişimi için belirlenen amaçlara uygun olmalıdır. İstatistiklerden edinilen veriler kütüphanelerin planlama ve yönetiminde kullanılabilmesi ve kütüphane yasalarını, genel düzenleme ya da örgütlemeleri yönlendirebilmektedir.

Kütüphanelere ilişkin geleceğe dönük tasarımlar, ulusal ve uluslararası karşılaştırmalar ve işbirliğinde istatistiklerden edinilen veriler kullanılmalıdır.

Bizim önerebileceğimiz Türkiye kütüphanelerinde uygulanabilecek ölçünleştirilmiş istatistik konuları ve çizelgeleri şöyledir:

I. Dermeye ilişkin istatistikler:

1- Kitap: Başlık ve cilt olarak konularına, sağlanmış biçimlerine, saklama yerlerine, dillerine ve çoğaltma türüne (yazma, basma) göre sayılması gereken bir gerektir. Türkiye kütüphanelerinde Türkçe basma kitaplar Arap ve Latin harfli olarak ayrılırlar. Bu işlemden başlık olarak; konu, çoğaltma türü ve dillerine göre cilt olarak ise sağlanmış biçimlerine göre bir uygulamaya gidilirse içerik ve biçim yönünden daha sağlıklı bir değerlendirme yapılması olur. Böylece kitaplar hem içeriklerine (konu, çoğaltma, türü, dil) hem de sağlanmış özelliklerine göre değerlendirilmiş olur. Ayrıca hem cilt hem de başlıklara göre toplam sayı edini-
lecektir. Böyle bir uygulamayla, kütüphanenin tür olarak konularına göre dağılımı belirlenmiş, dermede konu ve dil yönünden bir denge sağlanabilmesi, bir değerlendirme yapılabilmesi için gerekli veriler toplanmış olacaktır.

Başlık sayısına göre kütüphanedeki kitap sayısı ve yıllık eklenme.

Konular	Yazma Kitaplar	Basma Kitaplar	TOPLAM	Bu yıl eklenen yazma kitap sayısı	Bu yıl eklenen basma kitap sayısı	TOPLAM
	Dillere göre dağılım	Dillere göre dağılım				

Böyle bir çizelgeyle her kütüphane dermesi içerik yönünden değerlendirilmiş olacak her de dermedeki kitapların ve eklenmelerin başlık olarak sayısı edinilecektir.

Cilt sayısına göre kütüphanedeki kitap sayısı ve yıllık eklenme

Sağlama biçimleri	Dermeye bu yıl eklenen		TOPLAM	Dermede var olan		TOPLAM
	Yazma Kitap	Basma Kitap		Yazma Kitap	Basma Kitap	
Satınalma						
Bağış						
Değişim						
Derleme						
TOPLAM						

Yukarıdaki gibi bir çizelgeyle de dermenin sağlanmış biçimi hakkında bilgi edinilebilir. Burada derme cilt sayısı ile verileceği için eldeki ve eklenen kitapların toplam cilt sayısına ilişkin bilgi de edinilebilecektir.

2- Süreli Yayınlar: Başlık ve cilt olarak sayılmalıdır. Cilt birliğini sağlamak uzun süre gerektirse de cilt sayısı derneğin oyluğunu göstermesi açısından önemlidir. Süreli yayınlar da kitaplar gibi konularına, dillerine ve sağlanmış biçimlerine göre sayılırlar.

Başlık sayısına göre süreli yayın sayısı ve yıllık eklemé

Konular	Dillere göre ayırım	Toplam	Bu yıl dermeye eklenen Süreli Yayınlar	Toplam
Toplam				

Bu çizelgeye göre başlık sayısına göre sayılan dergilerin konu ve dil ayırımları ile yıllık eklemelere ilişkin sayılar edinilecektir.

Cilt sayısına göre süreli yayın sayısı ve yıllık ekleme

Sağlama biçimleri	Derlemede var olan süreli yayınlar	Bu yıl dermeye eklenen süreli yayınlar	Toplam
Satın alma			
Bağış			
Değişim			
Derleme			
TOPLAM			

Yukarıdaki çizelgede de süreli yayınlar cilt sayısına göre sayılır.

Üniversite kütüphanesi için kullanıcı çizelgesi örneği

ÜZVANLAR	HİZMANLIK KONULARI	TOPLAM
TOPLAM		

Bir kütüphanenin asal üye ve geçici üyelerince belirli bir süre içinde kaç kez kullanıldığını, yada bir kütüphanenin kullanıcılarına ne amaçla ve ne denli hizmet verdiğini gösteren sayısal bilgiler kütüphanenin kullanılma sayısını verirler. Bu bilgiler günlük tutulan istatistiklerle sağlanabilir. Bu istatistiklerde yararlanılan araçlar tür ve konu olarak ayrılır. Kullanıcının ilgi duyduğu alanı göstermesi açısından sağlanması gerekli verilerdir.

Kullanıcının ilgi alanlarına göre çizelge örneği

Kullanıcının ilgi duyduğu konular	Yararlanılan bilgi kaynağı türü	Toplam
TOPLAM		

(Yararlanılan araçlardan kitap ve süreli yayınlar başlık sayısına, diğerleri yukarıda belirtildiği gibi sayılmalıdır.)

Dünya dışında uluslararası ölçülerde yer almasa bile kütüphaneye kendi gereksinimleri için daha ayrıntılı formlar örneğin denizgece istatistikleri hazırlayabilir.

III- Çeşitli düzeyde ödünç verme: Gerek kütüphane kullanıcılarına ödünç verme, gerekse ulusal ve uluslararası düzeyde kütüphanelerarası ödünç vermeye ilişkin çizelge gereklidir. Burada kitap, süreli yayın ve yazma cilt olarak sayılmalıdır. Bunların yerine fotokopi gibi, aslının yerine konmak üzere hazırlanan kopyeler de gönderilebilir. Bunlar da kopye edilen cilt olarak sayılmalıdırlar.

Ödünç verme istatistiği çizelgesi örneği

	Toplam istek sayısı	YERİNE GETİRİLEN İSTEK SAYISI						TOPLAM
		Ödünç verilen			Çoğaltılan kopyesi verilen			
		Kitap	Süreli yayın	Yazma	Kitap	Süreli yayın	Yazma	
Kayıtlı kullanıcıdan gelen								
Ulusal düzeyde kütüphanelerden gelen								
Uluslararası düzeyde kütüphanelerden gelen								
TOPLAM								

IV- BÜTÇE İSTATİSTİKLERİ: Kütüphanenin gelir ve giderlerini göstermeyi amaçlar. Harcamalar olağan harcamalar ve büyük harcamalar olarak iki bölüme ayrılmıştır. Harcamalar olağan harcamalar ve büyük harcamalar olarak iki bölüme ayrılmıştır. Harcamalar olağan harcamalar ve büyük harcamalar olarak iki bölüme ayrılmıştır.

Yıllar	Olağan harcamalar			Büyük harcamalar			TOPLAM
	Toplam	Görevli ödemeleri	Materyal giderleri	Toplam	Arsa ve binalar	Başka	

Materyal giderlerine her türlü satınalmalar katılır.

V- Kütüphane çalışanlarına ilişkin istatistikler: Burada kütüphanedeki görevliler, kadro ünvanları ve eğitim düzeylerine göre sayılmalıdır. Eğitim düzeyleri son bitirdikleri okula göre belirtilmelidir. Kütüphanecilik e-ğitimi görenler ayrıca belirtilmelidir.

Kütüphane çalışanlarına ilişkin istatistik çizelgesi örneği

Kadro Ünvanları	Eğitim düzeyleri					TOPLAM
	Kütüpha- neci	Üniversi- te yada Yüksek o- kul mezunu	Lise ve dengi o- kul mezu- nu	Orta okul mezunu	İlkekul mezunu	
TOPLAM						

VI- Kütüphane bina ve donanımına ilişkin istatistikler: Bu istatistikler kütüphanenin fiziksel özelliklerini yansıtacak biçimde olmalıdır.

Kütüphanenin bina ve donanım istatistik çizelgesi örneği

YERİ TÜRLERİ	
Kütüphane çalışan- larına ayrılmış a- lanların net yüzöl- çümü (m ²)	
Dermaden yararlan- sın yararlanmasın kullanıcıya ayrı- lan otaracak yer sayısı	
Kayıtlı dermanın yerleştirildiği rafların toplam uzunluğu (m ²)	

Yararlanılabilen net alan, kütüphane amaçları için kullanılabi-
len ya da yararlanılabilen tüm katların, alanların tamamı anlamındadır.

Kullanıcının oturacağı yer sayısı verilirken dinlenme salonu,
konferans salonu, kafeterya sayılmayacaktır.

Tüm bu veriler dışında kütüphaneler kendi gereksindikleri konu-
larda ve gerektiğince ayrıntılı istatistikler tutar ve bunlar kütüphane-
lerinin gelişiminde, aksaklıkların düzenlenmesinde kullanabilir. Ancak
yukarıda belirttiğimiz konularda ve tekbiçim çizelgelerle istatistik tu-
tılması zorunlu bir biçime getirilirse, sonuçta edinilen veriler ülke kü-
tüphaneleri için genel değerlendirme olanağı sağlar. Ayrıca kütüphaneler-
in gelişimine ve yeni tasarımlar hazırlanmasına önemli katkısı olur.

Gerek kütüphanelerin gelişmesi, gerekse ülkenin kültür ve eği-
tim düzeyinin saptanmasında ve değerlendirilmesinde kütüphane istatistik-
leri kaynak niteliğindedir. Konunun önemini kavrayarak gerekli ölçümlerin
alınması ve uygulanması beklenmektedir. Düzenli edinilen işlevsel veriler
kütüphanelerin gelişmesinde etkin rol oynayacaktır.

EKLER

Sayın Kütüphane Yöneticisi,
Elinizdeki soruşturma, Hacettepe Üniversitesi Kütüphanecilik Bölümü Bilim Uzmanlığı tezimin bir bölümüdür. Kütüphane istatistikleri konulu araştırmama göstericeğiniz ilgi ve içtenliğe şimdiden teşekkür ederim.

F. Sevinç Genç

Kütüphanenizin türü:.....

1-Kütüphanenizde istatistik tutuluyor mu?

Evet Hayır Yanıtınız evet ise 3. sorudan devam ediniz.

2-Yanıtınız "Hayır" ise istatistik tutulmamasının nedenleri nelerdir

- Gerek duyulmuyor
 Bu konuda yeterli bilgimiz yok
 Çeşitli nedenlerden dolayı (Personel, v.s.) olarak yok
 Başka (lütfen açıklayınız).....

3-Kütüphanenizde istatistik tutuluyorsa bu hangi alanları kapsamaktadır?

- Sağlama Üdünc verme Okuyucu Bütçe
 Başka (lütfen açıklayınız).....

4-Sağlama istatistiklerinde kitaplar nasıl sayılmaktadır?

- Başlık olarak Cilt olarak

5-Sağlama istatistiklerinde süreli yayınlar nasıl sayılmaktadır?

- Başlık olarak Cilt olarak

6-Sağlanan derme hangi öğelere göre sayılmaktadır?

- Sağlandıkları yerlere göre
 Sağlama yollarına göre (Satın alma, bağış, değişim gibi)
 Başka (lütfen açıklayınız).....

7-Sağlanan derme içerik olarak hangi özelliklere göre sayılmaktadır?

- Konularına göre
 Dillerine göre
 Başka (lütfen açıklayınız).....

8-Okuyucu istatistiklerinde okuyucu nasıl sayılmaktadır?

- Kütüphaneye her gelen kişi
 Kütüphaneden her yararlanan kişi
 Kütüphaneden her üdünc alan kişi
 Kütüphaneye üye olan kişi
 Başka (lütfen açıklayınız).....

9-Tuttuğunuz istatistikleri kütüphanenizin gelişiminde kullanabiliyor-
musunuz?

Evet Hayır

10-Yanıtınız "Evet" ise bu hangi kullanım alanlarını kapsamaktadır.

- Gelecek yılın bütçesinin hazırlanmasında
 Gelecek yılın çalışma planının hazırlanmasında
 Satış ve politikasının saptanmasında
 Personel yerleştirmesinin planlanmasında
 Yapının düzenlenmesinde
 Başka (lütfen açıklayınız).....

11-Yanıtınız "Hayır" ise nedenleri nelerdir?

- İstatistiklerin yararlanılabilecek tüm alanlarda tutulmamasından
kaynaklanan yetersizlikler
 Çeşitli nedenlerden dolayı (istatistiği tutan görevlilerin bil-
gisizliği ve gereken özeni göstermeyiş gibi) güvenilir olmayışı
 İstatistik ve kütüphane istatistikleri konusunda yeterli bilgi
ve cömür eksikliklerinden
 Kütüphane yönetiminde ve isteklerin sağlanmasında üst yönetimle
olan sorunlardan
 Başka (lütfen açıklayınız).....

12-Kütüphane istatistiklerinin kütüphanelerin gelişiminde yararlı olabi-
leceği inancında mısınız?

Evet Hayır

Soruşturma ile ilgili belirtmek istediğiniz başka konular var-
sa lütfen belirtiniz.

TÜRK STANDARTLARI

S I G I N C I		TS 211/1982
E A S K I		TSE/1982/110
BİLGİLENDİRME KURULU		
T.C. İSTATİSTİK GENEL MÜDÜRLÜĞÜ		

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

1963 YILI ÜRETİMİ VE ÜRETİMİNİN İZLENİMLERİ

1963 YILI ÜRETİMİ VE ÜRETİMİNİN İZLENİMLERİ

1963 YILI ÜRETİMİ VE ÜRETİMİNİN İZLENİMLERİ

1963 yılı üretiminde, özellikle tekstil, gıda ve diğer sektörlerde önemli başarılar elde edilmiştir. Üretim hızı ve miktarı, önceki yıllara kıyasla oldukça yüksektir.

Üretimdeki artışın temel nedenleri, teknolojik gelişmeler, işgücünün artması ve hammadde teminiyle ilişkilidir. Özellikle tekstil sektöründe, modern tesislerin faaliyete geçmesi büyük katkı sağlamıştır.

1963 yılı üretimindeki artış, ekonomik büyüme için önemli bir temel oluşturmuştur. Üretimdeki bu ivme, dış ticaret ve iç pazarı desteklemiştir.

Üretimdeki başarıların sürdürülmesi için, teknolojik yeniliklere devam edilmesi ve işgücünün eğitilmesi gerekmektedir. Ayrıca, hammadde temini ve dağıtım sistemlerinin geliştirilmesi de önem arz etmektedir.

1963 yılı üretimindeki başarılar, gelecekteki ekonomik büyüme için güçlü bir temel oluşturmuştur.

Üretimdeki artışın sürdürülmesi için, teknolojik yeniliklere devam edilmesi ve işgücünün eğitilmesi gerekmektedir.

1963 yılı üretimindeki başarılar, gelecekteki ekonomik büyüme için güçlü bir temel oluşturmuştur.

1963 YILI ÜRETİMİ VE ÜRETİMİNİN İZLENİMLERİ

1963 yılı üretiminde, özellikle tekstil, gıda ve diğer sektörlerde önemli başarılar elde edilmiştir. Üretim hızı ve miktarı, önceki yıllara kıyasla oldukça yüksektir.

Üretimdeki artışın temel nedenleri, teknolojik gelişmeler, işgücünün artması ve hammadde teminiyle ilişkilidir. Özellikle tekstil sektöründe, modern tesislerin faaliyete geçmesi büyük katkı sağlamıştır.

1963 yılı üretimindeki artış, ekonomik büyüme için önemli bir temel oluşturmuştur. Üretimdeki bu ivme, dış ticaret ve iç pazarı desteklemiştir.

Üretimdeki başarıların sürdürülmesi için, teknolojik yeniliklere devam edilmesi ve işgücünün eğitilmesi gerekmektedir.

1963 yılı üretimindeki başarılar, gelecekteki ekonomik büyüme için güçlü bir temel oluşturmuştur.

Üretimdeki artışın sürdürülmesi için, teknolojik yeniliklere devam edilmesi ve işgücünün eğitilmesi gerekmektedir.

1963 yılı üretimindeki başarılar, gelecekteki ekonomik büyüme için güçlü bir temel oluşturmuştur.

Üretimdeki artışın sürdürülmesi için, teknolojik yeniliklere devam edilmesi ve işgücünün eğitilmesi gerekmektedir.

1963 yılı üretimindeki başarılar, gelecekteki ekonomik büyüme için güçlü bir temel oluşturmuştur.

Üretimdeki artışın sürdürülmesi için, teknolojik yeniliklere devam edilmesi ve işgücünün eğitilmesi gerekmektedir.

1963 yılı üretimindeki başarılar, gelecekteki ekonomik büyüme için güçlü bir temel oluşturmuştur.

... ..
... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

1) Nüsxənin ümumiyyətlə mövzu sahəsində əlavə təfərrüat və əhəmiyyətli məlumatları ehtiva etməsi.

2) Müəllifin və ya nəşrə gətirən şəxsin adı, ünvanı, münasibəti, tələmə ünvanı, yaşının, mütəxəssislik sahəsinin, əlaqə ünvanının, əlaqə münasibətinin və ünvanının göstərilməsi.

3) Nüsxənin əvvəlində müəllifin adı, ünvanı, münasibəti, tələmə ünvanı, yaşının, mütəxəssislik sahəsinin, əlaqə ünvanının, əlaqə münasibətinin və ünvanının göstərilməsi.

4) Nüsxənin əvvəlində müəllifin adı, ünvanı, münasibəti, tələmə ünvanı, yaşının, mütəxəssislik sahəsinin, əlaqə ünvanının, əlaqə münasibətinin və ünvanının göstərilməsi.

5) Nüsxənin əvvəlində müəllifin adı, ünvanı, münasibəti, tələmə ünvanı, yaşının, mütəxəssislik sahəsinin, əlaqə ünvanının, əlaqə münasibətinin və ünvanının göstərilməsi.

6) Nüsxənin əvvəlində müəllifin adı, ünvanı, münasibəti, tələmə ünvanı, yaşının, mütəxəssislik sahəsinin, əlaqə ünvanının, əlaqə münasibətinin və ünvanının göstərilməsi.

7) Nüsxənin əvvəlində müəllifin adı, ünvanı, münasibəti, tələmə ünvanı, yaşının, mütəxəssislik sahəsinin, əlaqə ünvanının, əlaqə münasibətinin və ünvanının göstərilməsi.

8) Nüsxənin əvvəlində müəllifin adı, ünvanı, münasibəti, tələmə ünvanı, yaşının, mütəxəssislik sahəsinin, əlaqə ünvanının, əlaqə münasibətinin və ünvanının göstərilməsi.

9) Nüsxənin əvvəlində müəllifin adı, ünvanı, münasibəti, tələmə ünvanı, yaşının, mütəxəssislik sahəsinin, əlaqə ünvanının, əlaqə münasibətinin və ünvanının göstərilməsi.

10) Nüsxənin əvvəlində müəllifin adı, ünvanı, münasibəti, tələmə ünvanı, yaşının, mütəxəssislik sahəsinin, əlaqə ünvanının, əlaqə münasibətinin və ünvanının göstərilməsi.

1) Nüsxənin ümumiyyətlə mövzu sahəsində əlavə təfərrüat və əhəmiyyətli məlumatları ehtiva etməsi.

2) Müəllifin və ya nəşrə gətirən şəxsin adı, ünvanı, münasibəti, tələmə ünvanı, yaşının, mütəxəssislik sahəsinin, əlaqə ünvanının, əlaqə münasibətinin və ünvanının göstərilməsi.

3) Nüsxənin əvvəlində müəllifin adı, ünvanı, münasibəti, tələmə ünvanı, yaşının, mütəxəssislik sahəsinin, əlaqə ünvanının, əlaqə münasibətinin və ünvanının göstərilməsi.

4) Nüsxənin əvvəlində müəllifin adı, ünvanı, münasibəti, tələmə ünvanı, yaşının, mütəxəssislik sahəsinin, əlaqə ünvanının, əlaqə münasibətinin və ünvanının göstərilməsi.

5) Nüsxənin əvvəlində müəllifin adı, ünvanı, münasibəti, tələmə ünvanı, yaşının, mütəxəssislik sahəsinin, əlaqə ünvanının, əlaqə münasibətinin və ünvanının göstərilməsi.

6) Nüsxənin əvvəlində müəllifin adı, ünvanı, münasibəti, tələmə ünvanı, yaşının, mütəxəssislik sahəsinin, əlaqə ünvanının, əlaqə münasibətinin və ünvanının göstərilməsi.

7) Nüsxənin əvvəlində müəllifin adı, ünvanı, münasibəti, tələmə ünvanı, yaşının, mütəxəssislik sahəsinin, əlaqə ünvanının, əlaqə münasibətinin və ünvanının göstərilməsi.

8) Nüsxənin əvvəlində müəllifin adı, ünvanı, münasibəti, tələmə ünvanı, yaşının, mütəxəssislik sahəsinin, əlaqə ünvanının, əlaqə münasibətinin və ünvanının göstərilməsi.

9) Nüsxənin əvvəlində müəllifin adı, ünvanı, münasibəti, tələmə ünvanı, yaşının, mütəxəssislik sahəsinin, əlaqə ünvanının, əlaqə münasibətinin və ünvanının göstərilməsi.

10) Nüsxənin əvvəlində müəllifin adı, ünvanı, münasibəti, tələmə ünvanı, yaşının, mütəxəssislik sahəsinin, əlaqə ünvanının, əlaqə münasibətinin və ünvanının göstərilməsi.

KAYNAKQA

KAYNAKÇA:

- American Library Association. Library Statistics: a handbook of concepts, definitions and terminology. Chicago: ALA, 1966.
- Anders, Mary Edna. "Statistical information as basis for cooperative planning." Library Trends. 24:2, 1975. 229-244 s.
- Arıcı, Hüsnü. İstatistik, yöntemler ve uygulama. 2.bs. Ankara: Cihan Matbaası, 1975.
- Burns, Robert W. "An empirical rationale for the accumulation of statistical information." Library Resources and Technical Services. 18:3, 1974. 253-285 s.
- Doğan, Orhan-Baydur, İsmet-Yeğin, Ülkü. Lisans Tezleri bibliyografyası. Ankara: TKD Ankara Şubesi, 1974.
- Güner, P. Nihat. "P. Nihat Güner'in konuşması". DİM'de Bir Ay. Atatürk Özel sayısı. 2, Mayıs-Temmuz, 1981. 1-3, 10 s.
- Gürtan, Kenan. İstatistik ve araştırma metodları: İktisat ve iş idaresine tatbikatı. İstanbul: Sermat Matbaası, 1974.
- Kaptan, Saim. Bilimsel araştırma teknikleri. 2.bs. Ankara: Rehber Yayınevi, 1977.
- Korun, Üfür. İstatistik. 2.bs. Ankara: Sevinç Matbaası, 1975.
- Köksal, Sema. Halk kütüphanelerimizde istatistik uygulamaları üzerine bir çalışma. A.Ü. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi. Yayınlanmamış Lisans tezi. Ankara: 1980.
- Maarif-i Umumiyye Nezaret-i Celilesi imaresinde bulunan mekatib-i ibtidaiyye, rüşdiyye, aliyye ile mekatib-i hususiyye ve ecnebiyyenin ve Dersaadet'te tahviri İcra kılınan ve tasrada mevcut bulunan kütüphanelerin istatistikî. 1310-1311 sen-i dersiyeye-i maliyyesine maksus. İstanbul: Matbaa-i Osmaniyye.
- Maarif-i Umumiyye Nezareti İstatistik Müdüriyeti. Dersaadet ve vilayatta kain... kütüphanelere dair istatistik mecmuası Yıllık.1907-1910 ?
- Meydan-Larousse. Büyük lügat ve ansiklopedi: İstanbul: Meydan Yayınevi, 1969-1975.
- Moore, Rick. Statistical Series relevant to libraries. 1975. (Teksir)
- Penna, Carlos Victor. "Planning library services" Unesco Bulletin for Libraries. 21:2, 1967. 50-92 s.
- Salverson, Carol A. "The relevance of statistics to library evaluation." Collage and Research Libraries. 30:4, 1969. 352-361 s.
- Savaşçı, Abdullah-İke, Kurten. Türk kütüphanecilik bibliyografyası. Ankara: Güven Matbaası, 1976.
- Schich, Frank I. "Library Statistics". Encyclopedia of Library and Information Science. New York: Marcel Dekker Inc. 1968.

- Schick, Frank L. "Library statistics, a century plus". American Librarian. 2:1, 1971. 721-31 s.
- Schick, Frank L. "The coordinated collection and individual use of library statistics". Library Trend. 15:1, 1967. 117-125 s.
- Schick, Frank L. "The international standardization of library statistics". Unesco Bulletin for Libraries. 25:1, 1971. 1-11 s.
- T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü. İstatistik Yıllığı. 1950-62. Ankara: DİE, 1965.
- T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü. Kültür İstatistikleri. 1978. Ankara: DİE, 1981.
- T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü. Kültür İstatistikleri. 1979. Ankara: DİE, 1982.
- T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü. Kültür ve Spor İstatistikleri. Milli, halk ve çocuk kütüphaneleri. 1974. Ankara: DİE, 1977.
- T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü. Kültür ve Spor İstatistikleri. Milli, halk ve çocuk kütüphaneleri. 1975. Ankara: DİE, 1978.
- T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü. Milli Eğitim İstatistikleri. Milli, halk, çocuk kütüphaneleri 1969-75. Ankara: DİE, 1977.
- T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü. Türkiye İstatistik Yıllığı 1968. Ankara: DİE, 1969.
- T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü. Türkiye İstatistik Yıllığı 1975. Ankara: DİE, 1976.
- T.C. Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü. Milli Eğitim Genel Kitaplıklar ve Müzeler ile Halkevleri, Odaları ve Okuma Odaları Kitaplık İstatistikleri 1945-44. Ankara: Pulhan Matbaası, 1946.
- T.C. Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü. Milli Eğitim Genel Kitaplıklar ve Müzeler ile Halkevleri, Odaları ve Okuma Odaları Kitaplıkları İstatistikleri. 1944-45. Ankara: Birincik Matbaası, 1947.
- T.C. Başbakanlık Türk Standartları Enstitüsü. Uluslararası Kitaplık İstatistikleri. TS 2144/Masım 1979. Ankara: Taylan Matbaası.
- T.C. Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü. İstatistik Yıllığı 1950. İstanbul: Ahmed İhsan Matbaası. Ltd. Şti., 1950.
- T.C. Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü. Maarif, Halk Okuma Odaları ve Milli Kütüphaneler İstatistikleri. 1955-54. İstanbul: Devlet Matbaası. 1955.
- T.C. Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü. Maarif İstatistikleri 1925-72. İstanbul: Devlet Matbaası. 1955.
- Türkiye Bibliyografyası 1928-78. İstanbul: Devlet Basımevi, 1959.
- Türkiye Bibliyografyası 1959-1948. İstanbul: Maarif Basımevi, 1955-64.

- Türkiye Bibliyografyası. Ankara: Türk Tarih Furusu Matbaası, 1949 -
- Türkiye Makaleler Bibliyografyası, Ankara; Milli Eğitim Basımevi, 1952.
- UNESCO. International standardization of library and documentation techniques. Paris; 1972. (Teksir)
- UNESCO. Recommendation concerning the international standardization of library statistics. Paris: UNESCO, 1970.
- UNESCO. unesco's standard-setting instruments. Paris: UNESCO, 1981
- Withers, F.N. Standarts for library service: an international survey. Paris: The UNESCO press., 1974.
- Yeni Yayınlar: Aylık Bibliyografya Dergisi. Ankara: Yeni Desen Matbaası, 1976.
- Yıldırım, O. Üstün. "Gerçeği Ararken, okuyucu istatistikleri I, II" Yeni Yayınlar. 23:1-2., 1978.
- Yıldırım, O. Üstün. Okuyucu istatistikleri terimi üzerine bir inceleme ve yeniden tanımlanması. Yayınlanmamış Bilim Uzmanlığı tezi. Hacettepe Üniversitesi. Ankara, 1972.
- Zaragoza, Vicente Liorca, "Ibero-American seminar on planning of library and documentation service". Unesco Bulletin for Libraries. 22: 4, 1968. 166-172 s.

ÖZET

ÖZET

Günümüzde hemen her tür kütüphane, kütüphane istatistikleri adı altında çeşitli istatistikler tutmaktadır. Kütüphanelerde birçok konularda tutulan bu istatistikler kütüphanelerin gelişimi, bu amaçla planlar hazırlanması ve ülke eğitim ve kültür yaşamına ilişkin çalışmalarda temel verileri sağlamaktadır.

Tüm alanlarda olduğu gibi kütüphanelerde de çok gerekli verilerin sağlanması, düzenli ve ölçümlü tutulan istatistiklerle olasıdır. İstatistiklerin sağlıklı değerlendirilmesi de bu koşulları gerektirmektedir.

Oysa ülkemiz kütüphanelerinin, istatistiklerden gereğince yararlandığı söylenemez. Bunun ilk nedeni tüm kütüphanelerde istatistik tutulmaması, diğer nedeni de bu istatistiklerin gerek konu gerekse uygulama açısından bir ölçünlülükten yoksun olmasıdır.

Bu çalışmada Ankara Kütüphaneleri'nde tutulan kütüphane istatistikleri incelenerek ölçünleştirilmiş çizelgeler önerilmiştir. Çalışmada incelenen kaynaklardan Türkiye'de bu konuya çok az değinildiği saptanmıştır. UNESCO'nun saptadığı ve Türk Standartları Enstitüsü'nün Türk Standardı olarak benimsediği Uluslararası Kitaplık İstatistikleri Ölçünlerine uygun istatistiklere hiç bir kütüphanede rastlanmaması bununun ülkemizde hiç önemsenmediği kanısını yaratmaktadır.

Tekbiçim istatistik formu kullanan Halk ve Çocuk Kütüphane İstatistikleri gerek konu gerek uygulama açısından eksik ve hatalıdır. Ayrıca uluslararası ölçünlerden uzaktır. Türkiye'de istatistikleri toplayıp yayınlamakla yükümlü olan Devlet İstatistik Enstitüsü'nün salt Halk

Çocuk ve Milli Kütüphane'den veri toplaması, diğer kütüphaneleri kapsamına almaması da bir diğer sorundur. Bu da Türkiye Kütüphaneleri'ne ilişkin bilgi edinmemizi olanaksız kılmaktadır.

Kütüphanelerin gelişiminde ve kütüphanelerin bir çok çalışma alanlarında gerekli veriler sağlayan kütüphane istatistikleri konusu ivedilikle ele alınması gerekmektedir. Bu nedenle uluslararası ölçünlere uygun olarak hazırlanacak kütüphane istatistiklerinin gerekirse yasal yaptırımlarla tüm kütüphanelerde uygulanmasını ve edinilen verilerin değerlendirilmesini sağlamak gerekmektedir.

ENGLISH ABSTRACT

ABSTRACT

In recent years various kinds of statistical catalogues called as library statistics are being prepared by almost every kind of library. Those statistics on different subjects collected in the libraries are the main data for developing the libraries and for preparation of plans for improvement of the nations educational and cultural life.

As like as the other fields it is possible to collect the necessary data for the libraries only by using the regular and standardized statistical methods.

However we can not say that statistics have used in our libraries commonly. One reason of this is: The whole of the libraries cannot prepare the statistics. Regularly, the other reason is: There is not any standardization both in application and in subjects.

In this report, the statistics collected in Ankara libraries were examined for preparation of the standardized tables. We understand by investigating the references that. In Turkey, it has not paid much attention on library statistics subject. Unesco decided some National Library Statistics and Turkish Standardization Institution agrees to those statistics. Besides this, it is not found any statistics in agreement with the National library statistics. This proves us that no attention has been paid for library statistics.

However, there is uniformity in public and children library statistics, but there are some mistakes and incompleteness both in subjects and in applications. And national standards have not been applied. In Turkey, collection and publication of the statistics is under the obligation of National Statistics Institution, which collects data only from public, children and national library and does not contain the other libraries. This is also one of the big problems. Since, it makes impossible to solve the big problems. Since, it makes impossible to obtain data about Turkish libraries.

We must pay more attention to library statistics subject because, it makes possible to improve the operation facilities of the lib-

raries. By the same way, library statistics must be prepared in agreement with national standards for applications. If necessary, legal obligations must be derived for common usage of those library statistics by all of the libraries. And finally it is necessary to make possible the investigation of those obtained statistical data.